

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет _____ Юридичний _____

Кафедра _____ Історії та археології _____

Освітній ступінь _____ магістр _____

(бакалавр, магістр)

Спеціальність _____ 032 «Історія та археологія» _____

014.03 «Середня освіта (Історія)

(Шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ВИПУСКНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Пельц Денис Вячеславович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Вивчення подій російсько-української війни 2014 – 2022 років у шкільному курсі історії

Керівник роботи Фомін Андрій Володимирович _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджений наказом університету від “ _____ ” _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом роботи 30.11.2023

3. Вихідні дані до роботи Матеріали переддипломної практики

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) Історичний контекст та причини виникнення російсько-української війни; 2) Підходи до викладання подій російсько-української війни в шкільному курсі історії; 3) Питання російської агресії у навчально-виховному процесі;

4) Висновки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслеників) _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 20.08.2023**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної випускної роботи	Строк виконання етапів	Примітка
	Розділ 1 - Історичний контекст та причини виникнення російсько-української війни	01.09.23-19.09.23	
	Розділ 2 - Підходи до викладання подій російсько-української війни в шкільному курсі історії	21.09.23-09.10.23	
	Розділ 3 - Питання російської агресії у навчально-виховному процесі	10.10.23-28.10.23	
	ВИСНОВКИ	29.10.23-16.11.23	
	Доробки та оформлення роботи	17.11.23-30.11.23	

Студент _____ Д.В. Пельц _____
 (підпис) (ініціали і прізвище)

Керівник роботи _____ _____
 (підпис) (ініціали і прізвище)

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Історичний контекст та причини виникнення російсько-української війни.	12
1.1. Майдан.	12
1.2. Анексія Криму.	21
1.3. Початок воєнних дій на сході України.	37
Розділ 2. Підходи до викладання подій російсько-української війни 2014-2022 у шкільному курсі історії.	43
2.1. Географічна та культурна перспектива.	43
2.2. Культурні аспекти українсько-російської війни 2014-2022.	45
2.3. Культурні цінності, ідентичність та пам'ять	46
2.4. Політична спрямованість вивчення проблеми	47
Розділ 3. Питання російської агресії у навчально-виховному процесі.	51
3.1. Аналіз цільових завдань та очікуваних результатів.	52
3.2. Підходи та методи викладання.	56
3.3. Місце фактичного матеріалу у ЗНО	77
3.4. Війна у вихідних заходах середньої освіти.	80
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	86

Вступ

Російсько-українська війна, що тривала з 2014 по 2022 роки, стала не лише трагічним розділом в історії України, але й критичним випробуванням для суспільства, що бореться за свою незалежність, суверенітет і демократію. Ця війна залишила глибокий слід у пам'яті нації, а її вплив сягнув кожного аспекту українського життя. Вивчення цих важливих подій у шкільному курсі історії має надзвичайну актуальність і величезний об'єм потенційної користі для України та її суспільства.

У наш час, коли геополітичні зміни та глобалізація роблять світ дедалі більше взаємопов'язаним, розуміння сучасних історичних подій набуває надзвичайної важливості. Російсько-українська війна стала свідком та учасником багатьох таких процесів і відіграє важливу роль в формуванні не лише історичної свідомості, але і громадянської ідентичності та національної єдності України.

Вивчення цієї теми дозволяє докладно розглянути всі аспекти, що стосуються її значення для України та сучасного світу. Цей аналіз буде спрямований на те, щоб визначити, чим саме може бути корисне вивчення російсько-української війни для України та її суспільства, і як воно може сприяти розвитку різних аспектів національної історії та сучасного громадянського суспільства.

Російсько-українська війна 2014–2022 років відзначається не лише своєю тривалістю, але й масштабом впливу на українське суспільство. Ця війна стала важливим тестом для демократичної спроможності України відстояти свою незалежність і територіальну цілісність у боротьбі з агресором. Аналізуючи місце

цієї війни в історії України, ми розуміємо, що вона стала вирішальним етапом у формуванні національного обличчя України як незалежної країни.

Значення вивчення російсько-української війни для освіти та науки включення теми російсько-української війни в шкільний курс історії має величезне значення для освіти та науки в Україні з кількох ключових причин:

- Сприяння формуванню історичної свідомості. Вивчення історії російсько-української війни допомагає учням розуміти важливість минулих подій для сучасності і майбутнього. Вони навчаються розуміти контекст та обставини, що призвели до виникнення конфлікту, а також вивчають роль України в цьому процесі. Це формує їхню історичну свідомість та допомагає зберегти пам'ять про важливі події минулого.

- Розвиток критичного мислення. Вивчення складних історичних подій, таких як російсько-українська війна, сприяє розвитку критичного мислення учнів. Вони навчаються аналізувати події, розрізняти причини та наслідки, а також критично оцінювати інформацію з різних джерел. Ці навички є надзвичайно важливими в сучасному інформаційному суспільстві, де правильне розуміння подій є ключем до прийняття обґрунтованих рішень.

- Глибше розуміння глобальних процесів. Російсько-українська війна стала важливою складовою глобальних геополітичних процесів. Вивчення цього конфлікту допомагає учням розуміти роль України в міжнародних відносинах, діяльність міжнародних організацій та дипломатичні зусилля у вирішенні конфлікту. Це дозволяє учням більше усвідомлювати геополітичну ситуацію в світі та роль їхньої країни в ній.

- Збереження історичної пам'яті. Вивчення війни допомагає зберегти історичну пам'ять та передати її наступним поколінням. Пам'ять про події війни, жертви та подвиги героїв стають частиною національної спадщини, яку потрібно берегти та передавати майбутнім поколінням. Вивчення цієї теми в школах є одним із засобів збереження історичної пам'яті.

- Підготовка до громадянської активності. Вивчення війни сприяє готовності учнів до активної участі в громадському житті. Вони набувають знань та навичок, які можуть використовувати для розв'язання сучасних проблем і впливу на події в

країні. Вивчення цієї теми може надихнути учнів на активну громадянську позицію та участь у різних ініціативах та проектах.

- Важливість миру та діалогу. Вивчення війни підкреслює важливість миру та діалогу в сучасному світі. Учні навчаються цінувати мир, діалог та взаєморозуміння, а також розуміють важливість захисту прав людини та гуманітарних стандартів. Ця тема спонукає до роздумів про можливі шляхи вирішення конфліктів і покращення відносин між країнами.

- Важливість патріотизму та гордості за свою країну. Вивчення війни також сприяє розвитку патріотизму та гордості за свою країну. Учні бачать жертви та подвиги своїх співгромадян у боротьбі за незалежність та суверенітет, що зміцнює їхню гордість за Україну та бажання долучитися до її розвитку.

- Підвищення готовності до викликів гібридної війни та інформаційної боротьби. Російсько-українська війна включає в себе не тільки військові дії, але й елементи гібридної війни та інформаційної боротьби. Вивчення цих аспектів допомагає підготувати молоде покоління до можливих викликів у майбутньому. Учні навчаються розрізняти дійсну інформацію від маніпуляцій та фейкових новин.

- Важливість громадської активності та обрання кращого майбутнього. Вивчення російсько-української війни надихає учнів на громадську активність та власну участь у формуванні кращого майбутнього для країни. Вони бачать важливість власного внеску у розвиток України та зміцнення громадянського суспільства.

- Вплив на сучасну політику та дипломатію. Знання про події війни може вплинути на сучасну політику та дипломатію України. Громадяни, які розуміють історію конфлікту, можуть активно впливати на прийняття рішень національних лідерів та розуміти важливість міжнародних зусиль у вирішенні конфлікту.

- Важливість миру та діалогу. Вивчення війни надає учням можливість поглибити розуміння важливості миру та діалогу у сучасному світі. Вони бачать наслідки конфлікту і розвивають бажання долучитися до зусиль на шляху до миру та співіснування.

Актуальність теми. У сучасному світі історія стає важливим інструментом для розуміння сучасних подій та формування громадянської свідомості. Російсько-українська війна 2014–2022 років є однією з найзначущіших та найскладніших подій сучасної історії України. Тому включення цієї теми до шкільного курсу історії має безперечну актуальність.

Актуальність полягає у тому, що ця війна має прямий вплив на сучасну політику, економіку та суспільство України. Вона визначила і продовжує визначати важливі рішення, які впливають на майбутнє країни. Розуміння причин, ходу та наслідків цієї війни є критично важливим для громадян України, оскільки це допомагає розвивати аналітичні навички та критичне мислення, необхідні для вирішення сучасних проблем.

З точки зору розвитку історичної науки, дослідження подій російсько-української війни допомагає розширити знання про цей конфлікт, проаналізувати його у контексті сучасної історії та політики. Вивчення цієї теми сприяє розвитку історичної методології, а також може стати основою для подальших досліджень та аналізу сучасних конфліктів.

Особливо важливим є включення цієї теми до шкільного курсу історії в Україні. Це допоможе формувати свідомих громадян, які розуміють значущість миру, незалежності та гідності своєї країни. Вивчення цієї теми сприятиме розвитку патріотизму, громадянської свідомості та готовності до активної участі в громадському житті.

Мета дослідження: ця робота має на меті вивчення різних аспектів включення подій російсько-української війни до шкільного курсу історії. Вона ставить перед собою завдання дослідити історичний контекст цього конфлікту, методику його викладання, а також визначити соціокультурні та педагогічні виклики, пов'язані з цією темою.

Дослідження також спрямоване на виявлення практичних рекомендацій для вчителів та освітніх інституцій, які прагнуть забезпечити належне вивчення цієї теми та розвинути критичне мислення учнів.

Завдання та питання дослідження. Для досягнення поставленої мети ми визначили такі основні завдання дослідження:

- Вивчити історичний контекст та причини виникнення російсько-української війни 2014–2022 років.

- Проаналізувати різні підходи та методологічні особливості викладання подій війни в школі.

- Визначити, які виклики та перешкоди існують у включенні цієї теми до шкільного курсу історії.

Об'єктом дослідження теми є комплексний аналіз історичних, політичних, соціокультурних, економічних та міжнародних аспектів цього конфлікту. Також об'єктом є реакція суспільства, громадянського суспільства та міжнародної спільноти на ці події, а також їхні наслідки та можливі шляхи вирішення конфлікту. Дослідження охоплює велику кількість факторів і процесів, які вплинули на розвиток цієї війни та її вплив на світову історію та політику.

Предметом дослідження теми є комплексний аналіз історичних, політичних, соціокультурних, культурних та міжнародних аспектів цієї війни та її вплив на сучасну історію і політику України, Росії та світову спільноту.

Дослідження розкриває причини виникнення конфлікту, аналізує хід подій, досліджує національні та культурні аспекти, вивчає міжнародний вимір конфлікту та його наслідки для міжнародних відносин та громадянської освіти. Це дослідження важливе для формування глибокого розуміння складних сучасних проблем і сприяє розвитку критичного мислення учнів та їхньої громадянської свідомості.

Територіальні межі обмежуються географічними рамками конфлікту, які включають Україну та її територіальну цілісність, а також деякі прилеглі регіони, що були об'єктом сутичок. Тобто, основний акцент робиться на подіях, які відбувалися на території України та мали великий вплив на її історію та сучасність. Однак важливо враховувати, що ця тема також має міжнародний аспект, оскільки вона вплинула на міжнародні відносини та безпеку в Європі, і цей аспект може бути розглянутий в рамках дослідження.

Хронологічні межі. Вивчення подій російсько-української війни охоплює хронологічні межі з 2014 по 2022 роки. Цей період визнаний вченими і істориками ключовим у розумінні та аналізі цієї події. Він охоплює початок конфлікту, що

виник внаслідок подій на сході України в 2014 році, та враховує історичні обставини та події, що вплинули на закінчення активної фази війни та перехід до інших форм конфронтації та регіонального конфлікту.

Початок війни у 2014 році в Україні був результатом складної політичної ситуації, що включала в себе Майдан 2013-2014 років, анексію Криму Росією та початок збройного конфлікту на сході України в областях Донецьк і Луганськ. Цей період був визначальним для подальшого розвитку конфлікту та його наслідків.

У 2022 році війна не завершилася, але перейшла в іншу фазу, де активні бойові дії значно зменшилися, і великий акцент робиться на дипломатичних та політичних зусиллях для врегулювання конфлікту. Тому включення 2022 року в хронологічні межі дослідження важливо для розуміння поточної ситуації та її можливого впливу на майбутнє.

Підсумовуючи, вивчення подій російсько-української війни від 2014 по 2022 роки в шкільному курсі історії є необхідним для отримання повного та об'єктивного уявлення про цей конфлікт, його причини та наслідки, а також для формування учнівських аналітичних навичок та глибокого розуміння сучасних геополітичних процесів.

Методологія дослідження: дослідження буде базуватися на аналізі наукової літератури, методиках викладання історії, а також на вивченні досвіду інших країн у цьому питанні. Застосовуватимуться як кількісні, так і якісні методи дослідження для отримання більш повного розуміння впливу вивчення цієї теми на освіту та суспільство.

Структура роботи. Робота буде поділена на кілька основних розділів. Розділ 1: розгляне історичний контекст та причини виникнення російсько-української війни, розділ 2: проаналізує різні підходи до викладання цієї теми в школі, розділ 3: розгляне питання російської агресії у навчально-виховному процесі.

Очікувані результати. Вивчення подій російсько-української війни 2014-2022 років у шкільному курсі історії має на меті досягнення кількох важливих результатів, які сприяють глибокому розвитку і розумінню учнями ключових аспектів сучасної історії та міжнародних відносин.

Вивчення цих подій допомагає учням зрозуміти історичний контекст та обставини, які призвели до виникнення конфлікту між Росією та Україною. Це включає в себе аналіз передумов, політичних та економічних факторів, що лягли в основу конфлікту. Учні вивчають роль ключових постатей, подій і дійових осіб, які вплинули на хід подій.

Вивчення російсько-української війни сприяє розвитку критичного мислення учнів. Вони навчаються аналізувати інформацію з різних джерел, виявляти маніпуляції інформацією, розрізняти об'єктивну і суб'єктивну інтерпретацію подій. Ці навички є надзвичайно важливими в сучасному інформаційному суспільстві.

Вивчення війни допомагає учням розуміти міжнародні відносини та вплив геополітики на світову подій. Вони вивчають реакцію міжнародного співтовариства на конфлікт, роль різних країн та міжнародних організацій у вирішенні конфлікту, а також геополітичні наслідки війни для регіону та світу в цілому.

Вивчення російсько-української війни сприяє формуванню громадянської позиції учнів. Вони навчаються обговорювати етичні, моральні та політичні аспекти конфлікту, розвивають свою громадянську свідомість та вміння висловлювати свою думку.

Розділ 1. Історичний контекст та причини виникнення російсько-української війни.

1.1. Майдан.

Євромайдан, також відомий як Революція Гідності, є ключовою подією в історії України, що передувала російсько-українській війні. Цей розділ розкриє причини, хронологію, цілі, та вимоги масштабних протестів, а також аналізує фактори, які призвели до ескалації конфлікту на Майдані та наслідки подій.

Причини Євромайдану:

- **Відмова від угоди про асоціацію з ЄС:** Президент Віктор Янукович не підписав Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що була попередньо обіцяна, це спричинило обурення серед громадян, які вважали, що ця угода могла б забезпечити краще майбутнє для України.
- **Корупція та авторитаризм:** Загальна втомленість від корупції в українському уряді та владі, а також обурення від авторитарного стилю управління Януковича, сприяли масштабним протестам.
- **Економічні проблеми:** Зростаюча економічна нерівність та погіршення економічної ситуації у країні викликали незадоволення серед населення.

Хронологія подій:

Революція Гідності залишила глибокий, вирішальний і незгладимий слід в історії. Її ідеали, надії та рішення кардинально змінили нашу ментальність і почали формувати нашу нову політичну ідентичність. Цей процес не завершився. Це тому, що історія не є поспішним процесом. Коли історія закінчиться, з'являться правильні рішення і справжні лідери.

18 листопада 2013 р. На засіданні Ради міністрів закордонних справ ЄС у Вільнюсі 28-29 листопада остаточного рішення щодо підписання Угоди про асоціацію з Україною знову не було прийнято. На той момент Київ не виконав усіх умов для підписання угоди.

Однак, коментуючи це рішення, міністр закордонних справ Литви, яка головує в ЄС, Лінас Лінкявічюс сказав: "Як я вже говорив перед зустріччю, я думаю, що було очікувано, що рішення не буде прийнято. Я можу підтвердити, що жодних рішень не було прийнято. Я думаю, що це добре, тому що немає ніяких негативних рішень. Двері залишаються відкритими".

21 листопада 2013 р. Цього дня уряд Азарова оголосив про рішення призупинити процес підготовки до укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Угода готувалася з 1998 року і мала бути підписана на Вільнюському саміті 28 листопада. Однак після таємної зустрічі Путіна і Януковича в Сочі українська влада відмовилася її підписувати.

Соціальні мережі відіграли важливу роль у згуртуванні народних протестів. Твіттер і Фейсбук швидко поширювали громадянську позицію. Журналістки 5-го каналу Інна Неродик та Ольга Сніцарчук першими запропонували прийти на Майдан Незалежності. Однак найбільший резонанс викликав допис журналіста Мустафи Наїма у Фейсбуці. "Зустрічаємося біля монумента Незалежності о 22:30. Одягайтеся тепло, беріть з собою парасольку, чай, каву, гарний настрій і друзів", - написав Найєм. Незабаром після цього на Майдані Незалежності зібралося близько 1 500 осіб. Тодішня влада негайно відреагувала на громадянський спротив. Окружний суд Києва заборонив встановлення малих архітектурних форм у вигляді наметів, кіосків і навісів (у тому числі тимчасових і пересувних) під час проведення мирних масових акцій на Майдані Незалежності, вулиці Хрещатик та Європейській площі з 22 листопада 2013 року по 7 січня 2014 року. Суд ухвалив відповідне рішення.

Наступного дня близько 5 000 людей зібралися в Києві на мітинг. Під час мітингу лунало гасло "Україна - це Європа!". Подібні мітинги пройшли майже у всіх обласних центрах України, включаючи Львів, Вінницю, Одесу, Миколаїв, Донецьк, Суми та Харків.

28 листопада 2013. На саміті Східного партнерства у Вільнюсі не було підписано угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. У мережі з'явилося відео неформальної розмови канцлера Німеччини Ангели Меркель та президента Литви Далі Грібаускайтез тодішнім президентом України Януковичем. На ньому

видно як президент Литви намагається переконати Януковича підписати Угоду про асоціацію. Однак Янукович відповів, що у нього вже є рішення уряду.

Того ж дня регіональні партії зібрали людей на підтримку дій президентана Європейській площі. Проте прийшло лише 10000 із заявлених 50000 осіб.

У той же час, громадські активісти та лідери опозиції прийняли на Майдані спільну резолюцію з вимогою відставки Януковича за "зраду українського народу".

29 листопада 2013 р. Цього дня українські студенти організували "Європейський живий ланцюг" між Києвом і Перемишлем. Маршрут ланцюга розпочався з Києва, пройшов через Житомир, Рівне та Львів і продовжився до польського кордону в Шечні. Загальна довжина цього маршруту становила 625км.

30 листопада 2013 р. У ніч з 29 на 30 листопада 2013 року спец підрозділ "Беркут" жорстоко розігнав протестувальників на Майдані Незалежності. Не задовго до 4 години ранку на Майдан привезли елементи новорічної ялинки, яка була встановлена біля місця проведення акції протесту. У той же час міліція оточила близько 1000 активістів, які мирно протестували і співали пісні.

В результаті наступу десятки людей, серед яких було багато студентів, зазнали жорстокого побиття. Без захисні люди тікали до Михайлівського собору від озброєного "Беркуту", щоб уникнути побиття. На відео, розміщеному в Інтернеті, видно, як спецпризначенці виштовхують людей з-під монумента Незалежності та б'ють їх кийками. Деяких людей продовжували бити і після падіння пам'ятника. У той же час з'явилася комунальна техніка, яка почала прибирати площу і встановлювати новорічні ялинки. В результаті дій "Беркуту" постраждали щонайменше 80 осіб. Міліція затримала 35 осіб, але згодом відпустила їх. Проти протестувальників було відкрито кримінальне провадження за статтями "опір органам влади" та "хуліганство". У Міністерстві внутрішніх справ пояснили, що придушення протестувальників було пов'язане з їхньою провокацією. Керівництво держави на той час відсторонилося від дій силовиків, ніхто не був покараний і не було розпочато жодного розслідування.

Жорстоке побиття студентів на київському Майдані приголомшило не тільки українців, але й світову спільноту. Події 30 листопада стали переломним

моментом в українських протестах кінця 2013 року, змістивши акцент протестів із проєвропейського на антиурядовий, атакож додавши їм масовості. Наступного дня на Майдані вже звучало-«Ката на нари» і «Януковича на йолку».

1 грудня 2013 р. Цього дня в Києві відбулася одна з наймасовіших акцій Революції Гідності. Опівдні демонстранти рушили з Михайлівської площі по вулиці Володимирській до парку Шевченка, звідти до Хрещатика, з Бессарабської площі до Майдану Незалежності. За різними даними, того дня в Києві зібралося близько 500 000 людей. Міліція, яка напередодні заблокувала підходи до Майдану, відступила.

Європейські дипломати, в тому числі Яцек Протасевич, віце-президент Європейського парламенту, Єжи Бузек, колишній президент Європейського парламенту, і Ярослав Качинський, колишній голова правлячої партії польського уряду, також були присутні на заході.

Того ж дня протестувальники зайняли будівлю Київської міської державної адміністрації та Будинок профспілок, де знаходиться Штаб національного спротиву. Під час виступів політиків на сцені Майдану Незалежності частина протестувальників спробувала атакувати Адміністрацію Президента. У хід пішли не лише кулаки та палиці, а й бруківка, ланцюги та навіть трактор, який атакував загороження силовиків. На цьому тракторі проїхався Петро Порошенко і закликав припинити провокації. "Беркут" відбив атаку світлошумовими гранатами та сльозогінним газом. Окрім протестувальників, постраждали понад 40 українських та іноземних журналістів, у тому числі польський журналіст Павел Пенжек, оператор "5 каналу" Іван Наконечний та головний редактор сайту "Цензор.нет" Юрій Бутусов.

Павел Боборович, кореспондент Радіо Wnet24 у Польщі: "Хвиля 1 грудня була божевільною. Було дуже багато людей. Приїхала також офіційна польська делегація. Це було так, ніби з'явилося нове обличчя Майдану. Стало зрозуміло, що це вже революція і що з'являється велика сила українців. Було таке відчуття, що весь Київ вийшов на вулиці, і всі рухалися до Майдану. Особливість і феномен Майдану в тому, що є правила, які не можна порушувати, і духовенство завжди наголошувало, що це мирний протест. Ще одна рефлексія. На всіх барикадах були європейські прапори, і люди, які йшли на цю

боротьбу, несли європейські прапори. Прикро, але, будучи з Європи, я з самого початку відчував, що Європа не була на боці цих людей. Європа не дуже реагувала на те, що вони ризикували своїм життям, а потім віддали своє життя за європейські цінності. Звичайно, приїхали європейські політики, в тому числі польські".

Близько 17:00 Віталій Кличко, Петро Порошенко та Олег Тифнібок прибули на Банкову і стали між бойовиками та міліцією, намагаючись заспокоїти обидві сторони. Після цього парламентська опозиція назвала нападників провокаторами, заявила, що не має жодного відношення до нападу, і звинуватила Дмитра Корчинського в тому, що він є "штурмовиком-провокатором". 1 грудня також активізувався Автомайдан - спільнота автомобілістів, які підтримують Євромайдан. Увечері колона з близько 300 автомобілів намагалася проїхати до президентського палацу "Межигір'я", але була зупинена чотирма автобусами спецпідрозділу "Беркут", що прямували до села Нові Петрівці.

У той же час, 1 грудня акції протесту пройшли в багатьох містах країни. Найбільша акція протесту відбулася у Львові, в якій взяли участь близько 40 000 осіб. Інші протести були організовані у Львові, Харкові, Дніпрі, Хмельницькому, Одесі, Вінниці, Ужгороді, Кіровограді, Донецьку, Луганську та Житомирі.

8 грудня 2013 р. Цього дня в Києві відбувся так званий "Марш мільйонів". За різними оцінками, на мітинг на Майдані Незалежності зібралося від 500 000 до 1 мільйона людей.

Майдан був переповнений, і ця цифра не враховує інші центральні вулиці. Зі сцени до натовпу зверталися політики, культурні та духовні діячі. Будівля уряду була оточена, і було оголошено, що на вулицях, де розташовані урядові установи, буде встановлено наметове містечко. Опозиція вимагала від тодішнього президента Януковича виконати вимоги Майдану протягом 48 годин і пообіцяла опечатати резиденцію Януковича в Межигір'ї. Після офіційних заходів мітингувальники перемістилися на вулиці урядового кварталу і встановили кілька блокпостів та барикад, зокрема на вулицях Грушевського, Рутеланській, Кругло університетській та на перехресті вулиць Шовковичної і Богомольця.

Увечері активісти "Свободи" повалили пам'ятник Леніну на бульварі Шевченка біля Бессарабки в Києві. Вони прикріпили до постаменту український прапор і червоно-чорний прапор ОУН-УПА. У той же час на Майдані було сформовано 15 громадських загонів самооборони, відомих як "сотні".

У ніч з **10 на 11 грудня 2013 р.** кілька підрозділів ЦАХАЛу та "Беркуту" здійснили першу спробу розігнати мирних протестувальників на Майдані Незалежності в Києві. У той час Михайлівський Золотоверхий собор все ще дзвонив у дзвони, і кияни з'їжджалися з усіх куточків міста, щоб почути їх.

Іван Сидор, диякон Михайлівського собору, пізніше згадував: "Я отримав благословення від настоятеля монастиря ігумена Агапіта і побіг на дзвіницю. Я не здивувався, бо востаннє таке було в 1240 році, коли під Києвом стояло велике татаро-монгольське військо. Але я щосили вдарив у дзвони і бив у них так голосно і довго, що луна розійшлася по всьому місту. На щастя, студенти прийшли мені на допомогу: за чотири години ми вшістьох розірвали чотири дзвонові троси. У мене були криваві мозолі і пухирі, руки кровоточили, але я майже не відчував болю".

У той час основною точкою протистояння була барикада на вулиці Інститутській, а після того, як її знесли співробітники "Беркуту", - на Європейській площі.

З кожною годиною кількість людей у центрі столиці збільшувалася. До 5 години ранку на Майдані було близько 10 000 протестувальників. Через кілька годин силовики спробували штурмувати Київську міську раду, але протестувальники почали розпилювати воду з другого поверху з брендспойтів, і біля входу в КМДА почалися сутички. До цього часу протестувальники Майдану явно переважали чисельно, і спецпризначенці відступили під зростаючим тиском населення.

1 січня 2014 року. У новорічну ніч на Майдані зібралися сотні тисяч людей. Опівночі вони співали гімн України зі смолоскипами та мобільними телефонами. Лідери опозиції Петро Порошенко, Арсеній Яценюк, Віталій Кличко, Юрій Луценко, народні депутати та координатори Євромайдану приєдналися до всіх на сцені, щоб заспівати гімн. Після салюту та феєрверку на Майдані розпочався

концерт. На сцені виступали ТНМК, Тартак, Руслана, Скай, Лама, Марія Бурмака та Мандри.

16 січня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила низку законів, відомих як "диктаторські закони 16 січня". Ці закони були проголосовані з порушенням процедурних норм і обмежували громадянські свободи.

Наступного дня тодішній президент Янукович підписав цей пакет законів. Закони були опубліковані, незважаючи на численні протести з боку міжнародної спільноти та української громадськості, а також прохання не публікувати текст законів.

19 січня 2014 р. Конфлікт на Майдані перейшов з мирної у насильницьку фазу. Сотні тисяч людей, обурених прийняттям "Закону про диктатуру" 16 січня, зібралися на мітинг. Незважаючи на заклики лідерів опозиції продовжувати мирні протести, група з кількох тисяч людей рушила до Верховної Ради, але на вулиці Грушевського їх зустрів "Беркут". Демонстранти закидали міліцію камінням і пляшками із запалювальною сумішшю, а також підпалили шість міліцейських автобусів і вантажівок. "Під час запеклих сутичок на вулиці Грушевського було пошкоджено вхідний фасад стадіону "Динамо". Також згоріли каси стадіону і була знесена частина огорожі. Пошкоджено також пам'ятник Валерію Лобановському. За даними медиків Києва, з 19 січня до ранку 21 січня за медичною допомогою звернулися 122 людини, 50 з яких були госпіталізовані. У той же час, за даними медичної служби Євромайдану, з 19 по 20 січня на вулиці Грушевського постраждали 1400 осіб.

22 січня 2014 р. першими загиблими активістами на Майдані стали вірменин Сергій Нігоян та білорус Михайло Жижневський. У той же час, Роман Сенік з Львівської області отримав важкі поранення і помер у лікарні 25 січня. Того ж дня в лісі під Києвом було знайдено тіло львів'янина Юрія Бербицького, викраденого з лікарні напередодні, зі слідами тортур. Після цих подій лідери США та ЄС вперше заговорили про санкції проти тодішнього українського керівництва.

23 та 24 січня 2014 р. Протести поширилися по всій Україні. У Тернополі, Львові, Луцьку, Івано-Франківську, Хмельницькому та багатьох інших містах

демонстранти зайняли будівлі місцевих органів влади. Подекуди губернатори були змушені піти у відставку. Водночас, у Донецьку, Луганську та Харкові були організовані мітинги на підтримку уряду. Переговори між Президентом Януковичем та лідерами опозиції в ніч з 23 на 24 січня були складними. Влада відкинула більшість їхніх вимог, а умови, які вона запропонувала натомість, не були прийняті Майданом. Демонстранти встановили нові блокпости на урядових об'єктах.

28 січня 2014 р. Прем'єр-міністр Микола Азаров подав у відставку. Верховна Рада зібралася і переважною більшістю голосів відхилила 9 з 12 "диктаторських законів". Це стало можливим завдяки потужному лобюванню регіональними партіями мирного врегулювання конфлікту. По-перше, їх підтримали депутати, які підтримували Ріната Ахметова та Дмитра Фірташа. До них приєдналася більшість бізнесменів з регіональних партій.

18-20 лютого 2014 р. Вранці 18 лютого мітингувальники вирушили до Верховної Ради, де мали обговорювати зміни до Конституції України. Однак, коли секретаріат парламенту відмовився реєструвати документ, гнів протестувальників вибухнув і почалися сутички з силовиками. Під час сутичок 18 лютого демонстрантів відтіснили назад на Майдан, де внаслідок стрілянини загинуло понад 20 осіб.

19 лютого демонстранти залишилися на Майдані, а силовики почали підготовку до "антитерористичної операції". Проти демонстрантів на вулиці Інститутській було застосовано три водомети та задіяно бронетранспортери. Близько 22:00 було підпалено Будинок профспілок, в якому на той час знаходився штаб протестувальників Євромайдану і де надавали допомогу пораненим. За офіційними даними, в результаті пожежі загинуло двоє людей, 41 було врятовано. Пожежа була ліквідована вранці 20 лютого. Тим часом переговори між лідерами опозиції та тодішнім президентом Януковичем знову не дали результатів. 20 лютого протестувальники перейшли в контрнаступ і, незважаючи на значні втрати, змогли зайняти Український дім та Жовтневий палац і відтіснити силовиків назад в урядові приміщення. У той же час на дахах будівель навколо Майдану були розміщені снайпери, які вели прицільний вогонь по протестувальниках.

Окрім силовиків, проти протестувальників також були мобілізовані спеціально завербовані тітушки, яких називали "тітушками". Загалом, з 18 по 21 лютого на Майдані було вбито понад 100 людей. Всі вони згодом стануть відомими як "Небесна сотня". Тим часом, транспортне сполучення в Києві зазнало краху. В'їзди до міста охоронялися кулеметами, а метро було закрито на три дні після того, як влада оголосила про терористичну загрозу. Залізничне сполучення з Львівською та Івано-Франківською областями також було порушено. 21 лютого Верховна Рада абсолютною більшістю (386 голосів) ухвалила "Закон про викладення в новій редакції окремих статей Конституції України 2004 року". Він також ухвалив "Закон про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України". Водночас Верховна Рада декриміналізувала статтю, за якою була засуджена Юлія Тимошенко, та інкорпоровала положення статті 19 Конвенції ООН проти корупції у національне законодавство. Наступного дня Тимошенко була звільнена.

У ніч з **21 на 22 лютого 2014 р.** Віктор Янукович та його оточення залишили країну. Спочатку він виїхав з Києва до Харкова, де за підтримки Росії намагався організувати з'їзд за вихід східних областей зі складу України. Однак цей план провалився. Янукович і більша частина його уряду втекли до Росії.

Вранці 22 лютого тисячі активістів, журналістів та волонтерів прибули до Межигір'я, щоб перевірити інформацію про втечу Януковича. Резиденція була порожня. Стоси документів плавали по Дніпру, а камери спостереження зафіксували, як вночі поспіхом вивозили кілька автомобілів, навантажених цінними речами.

Того ж дня Верховна Рада, Офіс Президента, Кабінет Міністрів і Міністерство внутрішніх справ взяли на себе відповідальність за Майдан і забезпечили його безпеку.

1.2. Анексія Криму.

У цьому підрозділі аналізуються події та обставини, пов'язані з анексією Криму Росією у 2014 році. Детальний аналіз цього ключового етапу в історії російсько-українського конфлікту допоможе зрозуміти динаміку подій та їхнє вплив на Україну та міжнародну спільноту.

Причини анексії Криму:

- Стратегічне значення Криму: Крим має велике геополітичне значення завдяки своєму розташуванню на Чорному морі та виходу до Середземного моря.
- Етнічні та історичні зв'язки: Крим має велику етнічну російську меншину і має історію етнічних та історичних зв'язків з Росією.
- Російська влада в Криму. Присутність російських військ і Чорноморського флоту в Криму створила сприятливі умови для російської влади.

Хронологія анексії Криму:

20 лютого 2014 р. - дата початку збройної окупації, коли вперше було зафіксовано незаконне перетинання державного кордону України російськими військами у Керченській протоці та перехоплення українських військових частин російськими військовими підрозділами, дислокованими у Криму. Згодом ця дата була закріплена в українському законодавстві.

23 лютого 2014 р. – найбільший мітинг проросійських сил у Севастополі. Вперше з трибуни пролунав заклик не визнавати українську владу і був "обраний" так званий "народний захід" Севастополя, російський бізнесмен Олексій Чарлі. Того ж дня у Москві відбувся мітинг із закликами до поділу України на три частини та проголошення "Малоросії" з російською "добровольчою армією" та Харківом як столицею. Того ж дня уранці у Севастополі відбувся мітинг пам'яті кримських татар. Мітинг пройшов біля будівлі колишньої в'язниці, де 23 лютого 1918 року більшовики закатували політика і державного діяча Номана Челебіджихана, одного з перших кримськотатарських організаторів Култаю та голову уряду Кримської Народної Республіки. Разом із кримськотатарським прапором було піднято прапор України. Після заходу учасники вирушили до Сімферополя, де о 13:00 розпочався 15-тисячний мітинг на згадку про М. Челебіжіхана та проти проросійського сепаратизму.

24 лютого 2014 р. - Корабель ВМФ Росії, який охороняє води регіону, що приймає Олімпійські ігри до Сочі, Новоросійську, перевозити російських солдатів і військову техніку, що використовується для захвату адміністративних будівель в Автономній Республіці Крим та Севастополі та для перехоплення українських військових підрозділів на шляху до Севастополя.

26 лютого 2014 р. - мітинг біля Верховної Ради Автономної Республіки Крим: Мітинг проросійських організацій з вимогою автономії у складі Росії (близько 2 000 учасників); мітинг на захист територіальної цілісності України (кримськотатарський Меджліс, зібраний кримськими татарами та етнічними українцями (близько 12 000-15 000 учасників, переважно кримські татари). За заявою російської сторони, була заблокована.

27 лютого 2014 р. - Невідомі російські військовослужбовці захопили Верховну Раду Автономної Республіки Крим та будівництво уряду Автономної Республіки Крим в Акмесціті.

27 лютого 2014 р. - Верховна Рада ОДКБ "проголосувала" за проведення так званого "референдуму про статус Криму" під дулами автоматів російських військовослужбовців 31-ї десантно-штурмової бригади Збройних сил Росії та назначила голову партії "Російський союз" Сергія Аксь.

Російські військові підрозділи блокували українські військові частини та об'єкти на півострові; з ночі з 27 на 28 лютого було заблоковано аеропорти Сімферополя та Бербєка, а також наземний доступ до Криму з боку Херсонської області. Того ж дня було проведено перевірку боєготовності військ Південного військового округу Російської Федерації, в якій взяли участь 150 000 осіб особового складу, 90 літаків, 120 вертольотів та 880 танків.

1 березня 2014 р. - Президент Росії Володимир Путін вніс до Ради Федерації Парламенту Російської Федерації пропозицію про введення російських військ в Україну "для усунення загроз життю громадян і співвітчизників Російської Федерації та особового складу військових частин Збройних Сил Російської Федерації, що дислокуються на території України". Рада Федерації одноголосно підтримала цю пропозицію. Того ж дня російські штурмові війська були розгорнуті у Ростовській, Воронежській, Курській, Білгородській та Брянській областях. У Польському, Слобожанському, Донецькому та Кримському оперативних напрямках було сформовано ударні угруповання, які до кінця травня 2014 року були повністю боєздатними для вторгнення в Україну.

На початку березня 2014 р. російські окупаційні війська відключили телевізійне мовлення в Україні.

16 березня 2014 р. - так званий Референдум про статус Криму не був визнаний міжнародною спільнотою всупереч Конституції України та основним нормам міжнародного права. Захід, організований Росією за рішенням Меджлісу кримськотатарського народу, був повністю бойкотований кримськими татарами та проукраїнським населенням півострова. 14 березня 2014 року Конституційний Суд України ухвалив рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим, де проводився "референдум", неконституційним.

18 березня 2014 р. - У Москві президент Росії Володимир Путін, голова Ради міністрів Республіки Крим Сергій Аксьонов, голова Верховної Ради Республіки Крим Володимир Константинов, голова Координаційної ради організації життєзабезпечення Севастополя Олексій Чарлі підписали так званий "Договір про прийняття Республіки Крим до складу Росії".

21 березня 2014 р. - Президент Росії Володимир Путін підписав указ про затвердження цього "договору".

25 березня 2014 р. - захоплено тральщик "Черкаси", останній військовий корабль під українським прапором біля Криму. Автономна Республіка Крим та Севастополь були повністю окуповані російськими військами.

Наслідки окупації:

- Політичні переслідування

Незважаючи на зусилля України та міжнародної спільноти, ситуація у тимчасово окупованому Криму продовжує погіршуватися у всіх сферах, зокрема у сфері прав людини та міжнародного гуманітарного права, внаслідок широкомасштабної російської агресії проти України. Постійні утиски свободи вираження поглядів, криміналізація соціальних мереж, втручання в роботу ЗМІ та правозахисних організацій, цензура, катування та жорстке поводження, нелюдське поводження, суворі умови утримання у в'язницях та безкарність російських правозахисних організацій за всі ці дії стали нормою у тимчасово окупованому Криму. Росія систематично переслідує правозахисників, журналістів та активістів. Серед ув'язнених - представники ЗМІ, зокрема журналісти Владислав Єшипенко та Олексій Бессарабов, а також 11 цивільних журналістів: Сабер Мустафаєв, Тимур Ібрагімов, Ремзі Бекіров, Руслан Сулейманов, Марлен Асанов, Сейран Салієв, Осман Аліхметов, Рустем Шехалі Ахтемов та Ірина Данилович. Росія продовжує незаконно утримувати понад 120 українців з політичних мотивів в окупованому Криму та на території Російської Федерації. Більшість із них – кримські татари. Серед них - перший заступник голови Автономної асоціації кримських татар Наріман Зіхелял, затримань та згодом арештувань у Криму у сентябрі 2021 року, невдовзі після його участі в установчому саміті Кримської міжнародної платформи 23 серпня 2021 року. Багато інших українців були позбавлені волі через заборону на в'їзд, домашній арешт та адміністративне затримання. Російська Федерація активно використовує своє антитерористичне законодавство та військові суди для незаконного засудження громадян України під приводом

сфабрикованих звинувачень в екстремізмі та тероризмі. Незалежним адвокатам не дозволяють зустрічатися з незаконно утримуваними громадянами України. Кримські адвокати також піддаються адміністративному тиску, адміністративним стягненням та затриманням. Серед кримських татар політичним переслідуванням піддаються цілі батьківщини. Зокрема, брати Теймур Абдуллаєв і Узеір Абдуллаєв (засуджені до 17 і 12 років позбавлення волі відповідно), їхній дядько Руستم Сейтеметов (перебуває під слідством), Сейтмер і Осман Сейтеметови, батько і син і 13 років позбавлення волі відповідно), їхній родич Руستم Ісмаїлов (засудив до 14 років позбавлення волі), а також брати Атан і Азіз Ахтемові. За оцінками правозахисних організацій, понад 200 незаконно утримуваних українських дітей виростили без батьківського піклування. Деякі діти ніколи не бачили своїх батьків, оскільки народилися вже після їхнього незаконного ув'язнення. Через стреси та психічні розлади у багатьох дітей розвинулися серйозні захворювання. Російський окупаційний режим переслідує людей, які демонструють українську символіку або використовують українську мову. Найвідомішою справою у цьому плані є ув'язнення Володимира Балуха та Олега Приходька, які були засуджені до п'яти років позбавлення волі за свою проукраїнську позицію; у вересні 2019 року Балух був звільнений; О. Приходько перебуває за ґратами з 10 жовтня 2019 року; з липня 2021 року він був відправлений до в'язниці для особливо небезпечних злочинців. До Володимирської центральної в'язниці у Володимирі. Росія також розпочинає нові кримінальні переслідування проти українців, які вже перебувають у ув'язненні з політичних мотивів. Наприклад, 27 квітня 2022 року суд у Ростові-на-Дону оголосив, що засудивши Дмитра Стибрикова, одного з фігурантів так званої "справи кримських диверсантів", до 19 років і шести місяців позбавлення волі за державну зраду. На початку листопада 2021 року термін незаконного ув'язнення Стибрикова в Росії закінчився. Тому він, швидше за все, вийде на волю. Однак цього не сталося, оскільки Дмитро Щибріков на той час перебував під слідством у новій кримінальній справі. В умовах пандемії COVID-19 становище політичних в'язнів стало особливо вразливим. Вони були позбавлені доступу до регулярної медичної допомоги, а їхні скарги на серйозне погіршення стану здоров'я та очевидні симптоми COVID-19 ігнорувалися.

Російський окупаційний режим не забезпечивши затриманим необхідне медичне лікування. За відсутності нагляду з боку правозахисних організацій адміністрація російських в'язниць чинить психологічний та фізичний тиск на ув'язнених (Валентин Вігівський, Теймур Абдуллаєв, Олег Приходько, Наріман Джелял, Ірина Данилович та інші). Незаконне переміщення осіб, які перебувають під захистом міжнародних договорів, з ТОТ АР Крим на територію Російської Федерації Оскільки, згідно з російським законодавством, майже всі так звані справи про тероризм розглядає Південний окружний військовий суд (м. Ростов-на-Дону), затриманих перевозити з Криму до Російської Федерації для розгляду справи по суті на стадії судового розгляду, і у багатьох випадках кримчан не репатріюють, а залишають там до винесення рішення. Навіть якщо справа розглядається в Криму, після винесення вироку, особливо в політично вмотивованих справах, затриманого етакують до російської колонії для відбиття покарання. Їх родини, наприклад, Олега Сенцова вивезли до Рабітнангі, Олексія Сизоновича - до Іркутська (оби звільнені 7 вересня 2019 року), Еміра Усейна Кука, Руслана Зайтуллаєва та братів Таймура та Узеїра Абдуллаєвих - до Саравата до України незаконне переміщення з Криму) є воєнним злочином згідно з міжнародним правом.

- Насильницькі зникнення

Росія неефективно розслідує випадки насильницьких зникнень і зникнень безвісті: У період з 2014 по 2021 рік жертвами насильницьких зникнень у Криму стали 44 особи. Шестеро з них були знайдені мертвими, а місцезнаходження 15 невідоме.

- Порухення права на освіту рідною мовою

Росія лишає етнічних українців та кримських татар права на освіту рідною мовою. Особливо вражаючими є цифри щодо української мовної освіти: З 2013 по 2021 рік кількість учнів, які вивчають українську мову, скоротилася в 63 рази - з 13 589 до 214, або 0,1 відсотка школярів. У тимчасово окупованому Криму відсутня дошкільна освіта по-руски.

- Наразі понад 200 000 учнів кримськотатарською мовою навчаються близько 6700, тобто лише 3% школярів.

Українська мова, поряд з російською та кримськотатарською, зберігає статус державної мови тимчасово окупованого Криму відповідно до так званої "Конституції Республіки Крим". Хоча документ офіційно декларує рівноправне використання російської, кримськотатарської та української мов, на практиці, починаючи з 2014 року, триває процес повного витіснення української мови з публічної сфери, культури та освіти: 7 березня 2014 року в Севастополі в офіційному порядку було заборонено українську мову; з 2014/2015 навчального року загальноосвітні навчальні заклади на території тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та міста Севастополя переведені на російськомовні освітні стандарти, які суттєво відрізняються від українських, а обов'язкових уроків української мови не передбачено. У вищих навчальних закладах Криму навчання ведеться виключно російською мовою; у вересні 2014 року було ліквідовано українськомовне відділення Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського у Сімферополі, яке було перетворено на факультет. Згодом університет був ліквідований російським окупаційним режимом та приєднаний до так званого "Федерального університету Криму". 1 лютого 2016 року Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського поновив свою діяльність у Києві. Обмеження функціонування української мови та витіснення її з усіх сфер суспільної життя спрямоване на інтеграцію мешканців тимчасово окупованих територій у російський мовно-культурний простір. Російський окупаційний режим розглядає українську мову як один із споконвічних атрибутів української держави та прагне унеможливити реінтеграцію мешканців окупованих територій шляхом максимального звуження сфери її використання. У 2017 році Україна подала до Міжнародного суду ООН позов проти Росії у зв'язку з діями Росії у тимчасово окупованому Криму та Севастополі, зокрема за Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. У своєму рішенні від 8 листопада 2019 року Міжнародний суд ООН признав юрисдикцію у справі "Україна проти Росії" та зобов'язав Росію гарантувати право українців у Криму вивчати

українську мову. Суд встановив, що перешкоджання навчанню українською мовою на окупованому півострові порушує вимоги Конвенції проти расової дискримінації, особливо у світлі Доповіді ООН з прав людини 2016 року, в якій зазначалося, що учні та вчителі в українських школах перебувають під тиском з метою припинення викладання на українському мові.

- **Порушення релігійної свободи**

Росія проводить системну політику витіснення всіх непідконтрольних Москві релігійних громад: Православної церкви України (ПЦУ), Свідків Єгови, мусульманських громад тощо. З 2014 року діяльність релігійних громад у тимчасово окупованому Криму стала неможливою, якщо їхні керівники не підтвердили своєї підтримки російського окупаційного режиму. Велика кількість священнослужителів була вбита та викрадена окупаційними силами. За офіційними даними, до тимчасової окупації на Кримському півострові діяло 2220 релігійних організацій, які представляли щонайменше 43 конфесії. Натомість станом на кінець 2020 року Російська Федерація повідомила про 907 релігійних організацій, які представляють близько 20 конфесій. Таким чином, як кількість релігійних організацій, так і кількість конфесій, які вони представляють, зменшилася вдвічі. ПЦУ в Криму є релігійною організацією, яка зазнає найбільших переслідувань як елементу політики викорінення української ідентичності на тимчасово окупованих територіях та як частині політики депортації тих, хто виступає проти окупації. На початку 2014 року Кримська єпархія Української Православної Церкви налічувала 45 приходів та 14 священнослужителів, а на початку 2022 року Кримська єпархія ПЦУ мала лише сім парафій та чотирьох священнослужителів. Тривожною тенденцією 2020-2022 років на території тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та міста Севастополя стало переслідування людей за "незаконну місіонерську діяльність". В Україні релігійні організації можуть вільно здійснювати проповідницьку діяльність. А російський окупаційний режим ініціював ряд адміністративних проваджень проти представників віруючих і духовенства християнського, мусульманського та іудейського віросповідань за статтею 5.26 КоАП РФ

(порушення законодавства про свободу совісті, свободу віросповідань та релігійні об'єднання). Віруючі мусульмани та мусульманські громади, які не мають системної єдності з так званим "Духовним управлінням мусульман Республіки Крим та міста Севастополя", підконтрольним російським окупаційним силам, зазнають систематичних переслідувань і притисків. Повідомлення з Криму свідчать про неможливість вільно проповідувати у мечетях. Росія незаконно поширила на територію тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та міста Севастополь дію закону, що забороняє діяльність релігійної організації "Свідки Єгови" як екстремістської організації. Водночас ця релігійна організація вільно діє в Україні та багатьох інших країнах світу, і немає жодних обґрунтованих підстав вважати її екстремістською організацією: Станом на кінець січня 2022 року в Криму позбавлені волі п'ятеро членів "Свідків Єгови". Ще дев'ять осіб були обмежені у свободі пересування: семеро з них перебувають під домашнім арештом, а двоє – під комендантською годиною.

- **Порушення свободи вираження поглядів**

З початку тимчасової окупації правозахисники задокументували понад 300 порушень прав журналістів. Зокрема, на півострові відбувається масовий процес обмеження свободи слова через російське антиекстремістське законодавство, кримінальне переслідування за заклики до сепаратизму, адміністративне переслідування журналістів, свавільні затримання, фізичні напади, залякування, ліквідацію незалежних ЗМІ та блокування альтернативних джерел інформації. До тимчасової окупації в Криму було зареєстровано 3 000 ЗМІ, з яких лише 232 змогли пройти процедуру перереєстрації відповідно до російського законодавства. При цьому всі 12 кримськотатарських незалежних медіа-організацій були змушені покинути Кримський півострів через переслідування. Вигнавши незалежні ЗМІ з Криму, Росія почала незаконно переслідувати активістів, які розповсюджують інформацію про реальну ситуацію на півострові. Результатом цього переслідування стало ув'язнення 10 громадянських журналістів, а одного – під домашній арешт. У травні 2022 року російська прокуратура внесла Кримську

правозахисну групу до переліку організацій, діяльність яких загрожує безпеці та конституційному ладу Російської Федерації, а тому є небажаною в Росії.

- Каральна психіатрія

Майже всі політв'язні у Криму проходять примусову психіатричну експертизу протягом місяця. 14 жовтня 2020 року окупаційний режим назначив примусову стаціонарну психіатричну експертизу Олександрову Сижикову, який є інвалідом з зору (повністю сліпий) і переслідується російським окупаційним режимом з політичних мотивів; у жовтні 2021 року аналогічні заходи були вжиті щодо Наріма Джеліяла, який переслідується російським окупаційним режимом через свою сліпоту; у жовтні 2021 року аналогічні заходи були вжиті щодо Наріма Джеліяла; 14 жовтня 2021 року окупаційний режим назначив примусову стаціонарну психіатричну експертизу Наріма Джеліяла.

- Заборона "Меджліс".

Заборона "Меджліс" та систематичні переслідування кримськотатарських організацій, релігійних та культурних груп та засобів масової інформації фактично знищили всю систему кримськотатарських державних інституцій у тимчасово окупованому Криму. Ці дії Росії є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права та права прав людини та проявом расизму. Ці дії є частиною масштабної кампанії залякування та переслідування тих, хто виступає проти окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь. Ці заходи російської окупаційної адміністрації є частиною кампанії з дискредитації кримських татар як потенційно небезпечної групи, схильної до екстремістських дій, а представницьких організацій кримських татар - як злочинного співтовариства, яке нібито намагається дестабілізувати ситуацію на півострові. Це було зроблено з метою знищення системи державних інститутів кримських татар та оголошення поза законом їхнього національного керівництва, у тому числі 2 500 членів національного та регіональних меджлісів.

- Заборона діяльності Меджлісу у квітні 2016 року "узаконила" репресії проти громадянських, політичних та культурних прав кримських татар.

Російський окупаційний режим послідовно фабрикує політично мотивовані масові кримінальні справи проти "Меджуріс" як екстремістської організації. Членів кримськотатарської національної організації переслідують за сфабрикованими звинуваченнями у переховуванні екстремістів, диверсіях, здирстві, зберіганні наркотиків та зброї. За годину окупації сотні людей були переслідувані за участь у святкуванні Дня кримськотатарського прапора та Дня кримськотатарської депортації. Широко порушувалися права членів "Меджуріс" на свободу вираження поглядів та зборів, передбачені міжнародними документами з прав людини. Заборона "Меджуріс" у поєднанні з масовими переслідуваннями політичних лідерів, активістів, правозахисників, журналістів, адвокатів та інших представників кримськотатарського народу є яскравим проявом расизму.

У 2017 році Україна звернулася до Міжнародного суду ООН з проханням порушити справу проти Росії в Міжнародному суді ООН та вжити відповідних тимчасових заходів.¹⁹ У своєму рішенні від 19 квітня 2017 року зберігати свої власні представницькі інститути, включаючи Меджліс, а не нав'язувати чи підтримувати їх". Росія свідомо ігнорує це положення рішення Міжнародного суду вже понад п'ять років.

- Мілітаризація півострова

З моменту тимчасової окупації Криму Росією розпочався процес мілітаризації півострова, Чорного та Азовського морів. Крим поступово перетворився на мілітаризований плацдарм для нападів на Україну. Мілітаризація Криму негативно спричинила безпекову ситуацію в Азово-Чорноморському регіоні та Середземному морі. З 2014 року в Криму було розгорнуто надмірну кількість систем озброєння та особового складу, включаючи кораблі та літаки, здатні нести ядерну зброю, яке у 2021 році досягло 41 000 осіб (12 500 у 2014 році). Починаючи з 2018 року, Генеральна Асамблея ООН неодноразово висловлювала занепокоєння цією ситуацією, ухвалюючи щорічні резолюції щодо "живлення

мілітаризації Автономної Республіки Крим та українського міста Севастополь, а також частин Чорного та Азовського морів". Як держава-учасниця Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та неядерна держава, Україна привертає увагу міжнародної спільноти до можливості розміщення Росією такої зброї та її носіїв у Криму. Будівництво незаконного мосту через Керченську протоку значно підвищило рівень загрози у регіоні, оскільки надає нову інфраструктурну можливість для подальшої мілітаризації Кримського півострова. З 24 лютого 2022 року Росія використовує Кримський півострів як плацдарм для широкомасштабного військового вторгнення на південь України.

Росія також систематично перешкоджає свободі торговельного судноплавства в Азовському морі та Керченській протоці, що негативно впливає на економічний та соціальний розвиток прибережних регіонів України та глобальну продовольчу безпеку.

- Зміни у демографічній структурі окупованого Криму

Від початку тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Росія проводить системну та масштабну політику, спрямовану на зміну демографічного складу окупованих територій. З одного боку, вона здійснює систематичні політичні репресії проти тих, хто виступає проти окупації, зокрема етнічних українців та кримських татар. Росія тимчасово вигнала з окупованих територій усіх, хто міг чинити опір. Близько 64 000 людей залишили окуповану територію Криму (на 2021/12). Тим часом Російська Федерація активно колонізує півострів. За різними оцінками, за годину окупації РФ тимчасово перемістила зі своєї території до тимчасово окупованого Криму понад мільйон своїх громадян.

- Примусова видача паспортів.

Після спроби анексії Криму російський окупаційний режим примусово видавав російські паспорти населенню півострова. Медичні, соціальні та пенсійні виплати, а також права на працю були штучно обмежені, якщо громадяни відмовлялися отримувати російські паспорти. Громадяни України були змушені отримувати

російські паспорти, щоб залишатися на тимчасово окупованому півострові як власники будинків, майна та бізнесу. Російське громадянство було нав'язане деяким кримчанам без їхньої офіційної згоди. У зв'язку з цим українським консулам тривалу годину відмовляли у доступі до Олега Сенцова та Олександра Корченка (які повернулися до України в ході обміну).

- Призов до Збройних сил Росії

Навесні 2015 року російський окупаційний режим розпочав практику призову мешканців Кримського півострова до російської армії. Порушуючи міжнародне гуманітарне право, до кінця 2021 року понад 34 000 українців, які мешкають у Криму, були призвані до російської армії. Росія поширила дію закону про кримінальну відповідальність за ухилення від військової служби на тимчасово окупований Кримський півострів: з 1 квітня по 15 липня 2022 року Росія провела 15-ту незаконну призову кампанію в Криму. Крім того, жителі Криму вербуються російськими збройними силами для участі у бойових діях проти України.

- Мілітаризація освіти та пропаганда війни, спрямована на неповнолітніх

Особливе занепокоєння викликає значна мілітаризація освіти та військова пропаганда, спрямована на неповнолітніх. До цього процесу було залучено понад 200 000 дітей, що приблизно дорівнює загальній кількості дітей шкільного віку на півострові. У квітні 2020 року російський окупаційний режим ухвалив новий п'ятирічний план вартістю понад 23 мільйони доларів США, направлений, зокрема, на підготовку дітей до військової служби в російській армії та ведення пропаганди з цією метою. Після 24 лютого 2022 року мілітаризація кримської молоді посилилася. У тимчасово окупованому Криму почалося стрімке розширення мережі осередків руху "Юнармія". Триває вербування молоді для служби у російських силових структурах.

- Екологія.

Унікальні природні ресурси півострова, що перебувають під охороною, безжально та планомірно знищуються окупаційною владою протягом шести років. Активна мілітаризація півострова та його подальше перетворення на військову базу зі всіма забороненими міжнародними конвенціями видами озброєнь, включаючи ядерну та хімічну зброю, є постійним джерелом екологічної загрози не лише для півострова, а й для всього Чорноморського басейну. В умовах тимчасової окупації півострова Російською Федерацією використання заповідних територій для проведення військових навчань із бойовою стрільбою стало звичним явищем. Екологи вказують на непоправну шкоду, нанесену екосистемам Азовського та Чорного морів внаслідок поспішного будівництва мосту через Керченську протоку та федеральну трасі "Таврида". Як наслідок, глибина води в районах, де розташовані споруди, стала меншою. Крім того, незаконний видобуток ресурсів поступово наносить незворотну шкоду екосистемі, включаючи загибель флори та фауни. З початку 2022 року зоохисники у Криму зафіксували 282 дельфінів, що опинилися на міліні, 41 з яких були знайдені живими. Крім того, у 2021 році у верхів'ях річки Бельбек масово загинули занесені до Червоної книги прісноводні краби з батьківщини Potamidae, які стали жертвами варварської розчищення гірських річок Криму. Найбільша щільність цих ракоподібних спостерігається у місці впадіння річки Коккозка. Російський окупаційний режим також видобуває токсичний пісок зі звалищ у Верхньому Чурбаші та Нижньому Чурбаші для будівництва траси "Таврида" поблизу Керчі. Під приводом покращення статусу заповідних територій було скорочено площу заповідних територій, а на вилучених ділянках одразу розпочалася активна забудова. З 48 природних заповідників загальнодержавного значення на Кримському півострові України 40 було знижено до регіонального значення. Така ситуація дозволяє реалізовувати промислові та рекреаційні проекти та робить їх уразливими до експлуатації. Загальна площа знищених природно-заповідних територій становить 153 га, а понад 110 000 га лісів постраждало від діяльності окупаційної влади в Криму.

Російський окупаційний режим надмірно використовує воду для розвитку військової інфраструктури на півострові, що призводить до зникнення та

мінералізації води з пластів. В результаті громадяни страждають від нестачі прісної води. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, окупацією адміністративних, господарських та інших об'єктів Північно-Кримського каналу та руйнуванням окупаційними військами гідротехнічних споруд, що регулюють водопостачання Автономної Республіки Крим з Каховського водосховища в пониззі річки Дніпро, з 27 лютого 2022 року Російська Федерація, порушуючи вимоги українського законодавства, самовільно використовує водні ресурси, які є національним надбанням українського народу та однією з природних засад економічного розвитку та соціального добробуту України. Це завдає серйозної шкоди економічному сектору та ставить під загрозу нормальне забезпечення питною водою населення України, домогосподарств, медицини, охорони здоров'я, сільського господарства, промисловості, транспорту, енергетики, рибного господарства та інших загальнодержавних та громадських потреб. За даними Державної екологічної інспекції України, сума збитків, завданих державі внаслідок несанкціонованого використання водних ресурсів Каховського водосховища, становить близько 33 млн. грн.

- Історичне спадщина

Російський окупаційний режим здійснює незаконні дії щодо матеріальної культурної спадщини тимчасово окупованого Криму, включаючи переміщення культурних цінностей з півострова на материкову частину Росії та проведення розкопок на всій території Криму. Також проводяться підводні археологічні розкопки поблизу міста Судак та у Керченській протоці. Музейні об'єкти, такі як Ханський палац у Бахчисараї, також зазнали вандалізму. З метою захисту цих артефактів Україна приєдналася до Протоколу II до Гаазької конвенції щодо захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року. Одним із найважливіших положень цього документу є стаття 9 щодо захисту культурних цінностей на окупованих територіях, яка регулярно порушується Російською Федерацією. Відповідно до неї, сторона, яка окупує всю або частину території іншої держави: а) а) не повинна незаконно вивозити або іншим чином незаконно передавати культурні цінності чи майно; б) не повинна проводити археологічні

розкопки, крім тих, які необхідні для захисту, реєстрації або збереження культурних цінностей; в) не повинна модифікувати чи змінювати використання культурних цінностей з метою приховування чи знищення доказів культурного, історичного чи наукового характеру.

Міжнародна реакція:

- Засудження анексії: Більшість країн світу, включаючи Україну, були єдині у засудженні анексії Криму Росією і визнали її незаконною.
- Санкції: Багато країн ввели економічні та політичні санкції проти Росії у відповідь на анексію Криму.
- Міжнародні організації, такі як ООН, засудили анексію та закликали до відновлення територіальної цілісності України.

Анексія Криму стала поворотним моментом в українсько-російських відносинах і призвела до подальшої ескалації конфлікту між Росією та Україною. Він наголосив на важливості міжнародного правопорядку та незалежності країн.

1.3. Початок воєнних дій на сході України.

Ми глибше розглянемо початок воєнних дій на сході України, які є ключовою частиною російсько-українського конфлікту. Аналіз цих подій допоможе зрозуміти специфіку внутрішнього конфлікту та його вплив на Україну та регіон.

Причини воєнних дій на сході України:

1. Відкидання російського впливу: Після революції на Майдані і зміни влади в Україні було спрямовано на розрив з російським впливом та підтримку євроатлантичних інтеграцій.

2. Російське втручання: Росія бачила загрозу своїм інтересам в утраті впливу в Україні та намагалася втрутитися в українські справи, підтримуючи повстанців на сході України.

3. Етнічні та культурні розбіжності: Східні регіони України мають значну російськомовну та проросійську частину населення, що створює етнічні та культурні розбіжності.

Хронологія воєнних дій на сході України:

22 лютого 2014 р. - Після самоусунення Віктора Януковича, Президента України та Верховного Головнокомандувача Збройних Сил, від виконання конституційних повноважень гаранта державного суверенітету та територіальної цілісності, Верховна Рада взяла на себе відповідальність за частку України та назначила

Олександра Турчинова Президентом України. Верховна Рада вибрала його Головою Верховної Ради та поновила положення Конституції України, які були не конституційно скасовані у 2010 році. Відповідно до Конституції України, Голова Верховної Ради України розпочав виконання обов'язків Президента України. Незабаром були призначені нові керівники сектору безпеки та оборони, сформовано нове уряд, а адміністративні органи влади у Києві та регіонах відновили свою роботу.

22 лютого 2014 р. – масовий мітинг проукраїнських сил у Харкові; понад 30 000 людей висловили підтримку Україні.

1 березня 2014 р. - дестабілізація ситуації в регіоні учасниками антимайдану під гаслами підняття російського прапора, вступу до ополчення та приєднання до Росії. Мітинги під контролем російських спецпризначенців були організовані у Донецьку, Дніпрі, Одесі, Херсоні, Запоріжжі та Харкові; на початку березня спеціально підготовлені штурмові групи під керівництвом російських офіцерів були організовані у Харкові, Луганську, Донецьку, Запоріжжі, Миколаєві, Херсоні та Одесі, Дніпрі, намагалися захопити адміністративні будинки в областях.

2-5 березня 2014 р. - серія проукраїнських мітингів: Суми (понад 10 000), Дніпро (понад 10 000), Запоріжжя (понад 5 000), Полтава (понад 1 000), Миколаїв (5-10 000), Донецьк (близько 5 000)).

22-30 березня 2014 р. – мітинги на підтримку України відбулися в Одесі та Херсоні.

Початок квітня 2014 р. - Росія розпочала реалізацію програми "Новоросія", дестабілізуючи ситуацію на сході України. Нова хвиля антиукраїнських протестів, захоплення адміністративних та правоохоронних будівель, озброєння демонстрантів.

7 квітня 2014 р. - озброєні бойовики, підконтрольні спецслужбам Російської Федерації, проголосили створення "Донецької народної республіки" та

"Харківської народної республіки" у захоплених адміністративних будівлях. У Луганську було захоплено будівництво Служби безпеки України. Міліція запобігла захопленню Миколаївської обласної адміністрації. Будівля Харківської обласної адміністрації звільнено спецпідрозділами МВС.

12 квітня 2014 р. - до Слов'янська з Криму прибули озброєні диверсійні підрозділи Головного розвідувального управління Генштабу РФ під командуванням полковника Ігоря Гірка, учасника двох чеченських конфліктів, а також конфліктів у Боснії та Придністров'ї. Він брав безпосередню долю в окупації Криму.

13-17 квітня 2014 р. - проукраїнські мітинги у Луганську, Краматорську, Донецьку та Кривому Розі (1000-7000 учасників).

14 квітня 2014 р. – Акція. Виконуючий обов'язки Президента України Олександр Турчинов заявив про початок антитерористичної операції Української національної армії.

27 квітня 2014 р. - так звана "Луганська народна республіка" була оголошена неконституційним під контролем російських спецслужб.

2 травня 2014 р. - в Одесі відбулися зіткнення між проросійськими демонстрантами "антимайдану" та українськими активістами, внаслідок яких загинуло 48 осіб з обох сторін та понад 200 отримали поранення. Після цього інциденту проросійські протести на півдні України стихли.

11 травня 2014 р. - самопроголошені лідери контрольованих Росією ДНР та ЛНР провели фіктивний референдум щодо відокремлення від України. Для забезпечення успіху цього кроку в Україні були перекинуті додаткові розвідувально-диверсійні групи з Російської Федерації, російські козачі, парамілітарні формування та батальйони "Схід", а також групи найманців "Російський сектор" та "Оплот".

24 травня 2014 р. - лідери ДНР та ЛНР оголошували про об'єднання у так званий Союз народних республік (Новоросія).

6 червня 2014 р. - під Слов'янськом Донецької області був збитий літак Ан-30, загинули п'ять членів екіпажу.

14 червня 2014 р. – терористи обстріляли військово-транспортний літак Іл-76, внаслідок чого загинуло 40 десантників і дев'ять членів екіпажу.

24 червня 2014 р. – терористи збили український військовий вертоліт Мі-8 поблизу Слов'янська, загинуло дев'ять військовослужбовців.

У червні-серпні 2014 р. українські міста були звільнені від російської окупації: Лиман (4 червня), Маріуполь (13 червня), Слав'янськ, Краматорськ, Дружківка, Костянтинівка (5 липня), Бахмут (6 липня), Трецьк (21 липня), Авдіївка (30 липня), Красногорівка (1 серпня), Мар'їнка (5 серпня).

Липень 2014 р. - організований обстріл українських військових частин з артилерійської системи "Град" з території Російської Федерації.

17 липня 2014 р. - пасажирський літак Boeing 777 "Малайзійських авіаліній" був збитий російським зенітно-ракетним комплексом "Бук" поблизу міста Чищакове Донецької області, загинули 283 пасажирів та 15 членів екіпажу.

27 серпня 2014 р. – регулярні російські військові підрозділи розпочали широкомасштабне вторгнення на територію Донецької та Луганської областей.

29 серпня 2014 р. - Засідання Ради Безпеки ООН щодо вторгнення Російської Федерації в Україну; українська делегація заявляє, що "Росія розпочала пряме військове вторгнення на материкову частину України із застосуванням регулярних військ"; засідання Комітету Україна-НАТО; Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен називає перетин російськими військами східного та південно-східного кордонів України та Росії "серйозною ескалацією збройної агресії Росії проти України".

Іловайський котел визнаний одним із найтрагічніших подій в історії української незалежності. Місто Іловайськ розташоване за 12 км від головної дороги, що з'єднує окуповані Донецьк та Луганськ. Звільнення Іловайська дало українській армії великий шанс на перемогу в АТО. Наступ на місто розпочався у серпні. Кілька тижнів українські війська боролися за утримання міста. Напередодні Дня Незалежності України батальйон "Кельсон" успішно обійняв позиції на залізничному депо, а 24 серпня батальйон "Донбас" та мотопіхотні роти 93-ї та 17-ї бригад, як повідомляється, відкрили прохід до Іловайська з півдня, знищивши понад 50 бойовиків. вогневі позиції. Однак 25-26 серпня російська регулярна армія щільно оточила наші сили. Спроби прорвати оточення не увінчалися успіхом. Україна розпочала переговори з Кремлем про надання коридору для виведення наших військ. 29 серпня Путін виступив з відповіддю, що мало стати додатковою гарантією безпеки. Відповідно до наказу керівництва, рано вранці 29 серпня наші війська почали беззбройно проходити через створений збройними силами коридор.

Під час їх виходу збройні формування противника почали обстріл двох колон українських військовослужбовців упритул. За різними даними, під Іловайськом загинули або зникли безвісти близько 500 військово службовців. За даними Генеральної прокуратури, 366 українських військовослужбовців загинули, 429 були поранені і 300 потрапили в полон. Пошуки, ідентифікація та поховання загиблих українських воїнів тривали більше року. Останнє поховання відбулося в осені 2015 року, але багато солдатів досі вважаються зниклими безвісти.

"Ми вступили в бій рішуче і впевнено, але атака була нерозумною, і більшість солдатів були незадоволені своїми командирами. У нас було дуже мало вогневих засобів, щоб атакувати місто. Нам потрібно було більше танків та артилерії, і ми могли б захопити Іловайськ у першій же атаці.

Олексій Свиначенко, гранатометник батальйону "Шахтарськ".

5 вересня 2014 р. - Після прямого вторгнення підрозділів російської регулярної армії на Донбас і зіткнення під Іловайськом тристороння контактна група

підписала Мінські домовленості (Протокол від 5 вересня 2014 року та Меморандум про взаєморозуміння від 19 вересня 2014 року) як основу для політичного врегулювання конфлікту на Донбасі. Усупереч положенням Меморандуму про взаєморозуміння, російська армія та незаконні збройні формування під її командуванням захопили вісім ділянок землі загальною площею 1 696 км² на територіях, які мали б контролюватись українським урядом.

Путін відмовився анексувати "ДНР" та "ЛНР" або признати їхню "незалежність". Натомість він зробив ці території фактором впливу на політику Києва

Міжнародна реакція:

- Засудження агресії: Більшість країн та міжнародних організацій засудили агресію Росії та підтримали територіальну цілісність України.
- Санкції проти Росії: Западні країни ввели санкції проти Росії через її втручання в українські справи та підтримку повстанців.
- Міжнародні спроби мирного врегулювання: Були спроби мирного врегулювання конфлікту, включаючи Мінські угоди, але вони не завжди давали позитивний результат.

Початок воєнних дій на сході України став важливим етапом у російсько-українському конфлікті, що продовжує впливати на події в регіоні і міжнародні відносини. Ці події свідчать про складну ситуацію в Україні та потребу в пошуку мирного вирішення конфлікту.

Розділ 2. Підходи до викладання подій російсько-української війни 2014-2022 у шкільному курсі історії.

2.1. Географічна та культурна перспектива.

2.1.1 Географія зони конфлікту.

Географія України відіграє важливу роль у аналізі війни між Україною та Росією. Україна розташована на перетині геополітичних, гео економічних та культурних інтересів: Її понад 5 000 кілометрів географічних кордонів визначають її відносини з різними сусідніми країнами.

Наприклад, Росія анексувала Крим через стратегічну важливість Кримського півострова для доступу до Чорноморського регіону та Середземного моря.

Географія, природні ресурси та стратегічне розташування Криму мали вирішальне значення у цьому випадку.

Географія східної України, де відбувався військовий конфлікт, також має важливе значення. Топографія, річки, інфраструктура та геополітичне положення є характерними для цих конфліктів.

2.1.2 Регіональні зміни.

Анексія Криму та конфлікт на сході України призвели до значних територіальних змін. Крим, який був частиною України, став російською територією. Зміни кордонів на сході також вплинули на адміністративний устрій країни.

Ці територіальні зміни мають важливі геополітичні та економічні наслідки. Розташування Криму наближає Росію до Європи через Чорне море і впливає на геополітичний баланс у регіоні. Регіональні зміни на сході призвели до зміни кордонів, що вплинуло на структуру та геополітику регіону.

2.1.3 Геополітичний контекст.

Геополітика відіграє важливу роль у розумінні війни між Україною та Росією. Росія має давні історичні та геополітичні інтереси у східних регіонах України та Криму. Європейський Союз (ЄС) та Організація Північноатлантичного договору (НАТО) також мають власні інтереси, які впливають на розвиток конфлікту. Геополітичний вимір передбачає аналіз взаємодії між Росією, ЄС та НАТО. Географічне розташування України дозволяє зрозуміти, чому країна є ареною геополітичної боротьби.

2.1.4 Гуманітарні виміри.

Гуманітарні виміри війни також пов'язані з географією. Вони включають евакуацію та переміщення населення, розташування гуманітарних організацій та доступ до гуманітарної допомоги. Географічний вимір допомагає зрозуміти, як розташування контрольованих урядом територій та кордонів впливає на гуманітарну ситуацію та розподіл допомоги.

2.1.5 Міжетнічні відносини.

Географічні особливості різних регіонів України впливають на міжетнічні відносини. Зокрема, наявність чи відсутність етнічних меншин у певному регіоні має значний вплив на співіснування та конфлікти. Географія дозволяє розглядати етнічні та культурні аспекти конфлікту з точки зору розташування різних груп населення.

2.1.6 Географічні аспекти міжнародного втручання.

У конфлікт залучені різні країни та міжнародні організації. Україна відіграє важливу роль у міжнародних відносинах завдяки своєму географічному розташуванню у Європі та Чорноморському регіоні. Географічні елементи допомагають зрозуміти, як розташування країни впливає на міжнародні ініціативи з примирення та міжнародну підтримку. Всі ці аспекти є важливими для кращого розуміння українсько-російської війни та її наслідків. Додавання географічної перспективи до уроків історії дозволяє учням краще аналізувати глобальні події та їхнє вплив на світову історію.

2.2. Культурні аспекти українсько-російської війни 2014-2022.

2.2.1 Етнічний склад населення.

Вивчення культурних аспектів українсько-російської війни починається з аналізу етнічного складу населення України та його впливу на конфлікт. Україна є багатонаціональною державою, в якій проживають різні етнічні групи, зокрема українці, росіяни, кримські татари, поляки та євреї. Кожна з цих груп має власну культурну спадщину, мову, історію та ідентичність.

Важливо розуміти, які етнічні групи найбільше постраждали від війни та чому. Наприклад, кримські татари втратили свої права та територію внаслідок анексії Криму Росією, що призвело до конфлікту та переміщення. Російська агресія на сході України також мала значний вплив на культурні та етнічні групи у регіоні.

Учні повинні дослідити відносини між різними етнічними групами та їхню роль у війні. Це може включати аналіз культурних традицій, релігійних вірувань та взаємодії між групами.

2.2.2 Мовна ситуація та її роль.

Культурна перспектива передбачає аналіз мовної ситуації під час війни та її впливу на суспільство. Мова відіграє важливу роль у формуванні ідентичності та між групової комунікації.

В Україні є різні мовні групи, і українська мова є домінуючою, хоча в деяких регіонах значне перевага надається російській мові. Війна загострила мовні проблеми, особливо у східних регіонах України та анексованому Криму.

Учні можуть дізнатися про мовну політику під час конфлікту, зокрема про російську пропаганду, що впливає на мовну ідентичність, та спроби використати мову як інструмент конфлікту. Важливо зрозуміти, як мовна ситуація впливає на сприйняття подій та формування культурних цінностей.

2.3. Культурні цінності, ідентичність та пам'ять

2.3.1 Культурні зміни.

Війна мала значний вплив на культурні цінності та практики українців. Культурні зміни відбулися у різних сферах життя, включаючи мистецтво, літературу, музику, кіно та інші форми культурного самовираження. Українські художники, письменники та літературні діячі створили твори, що відображають війну та її наслідки. учні можуть дослідити, як мистецтво та культура змінилися, щоб відобразити тяжкий вплив війни на суспільство. Це включає аналіз творів мистецтва, кіно, літератури та музики.

Учні проаналізують твори мистецтва, кіно, літератури та музики, створені під час війни або ті, що відображають наслідки війни.

2.3.2 Історична пам'ять.

Історична пам'ять є важливим аспектом культурної перспективи воєнних студій. Українське суспільство і культура мають довгу історію, і розуміння цієї історії та її вплив на сучасну ідентичність є ключовим. Учні можуть дослідити

роль пам'ятників та меморіалів, що відзначають воєнні події. Важливо також зрозуміти, як історичні нормативи та легенди формують національну ідентичність та сприйняття війни.

Ця частина дослідження включає аналіз ролі музеїв та меморіалів, присвячених війні, а також спеціальних заходів, організованих у річниці воєнних подій. Ці два аспекти дають учням можливість поглиблено дослідити культурні аспекти українсько-російської війни та її вплив на суспільство та ідентичність. Вивчення цих аспектів допоможе створити більш повну картину значення війни в українській та світовій історії.

2.4. Політична спрямованість вивчення проблеми

2.4.1. Об'єктивність історичного аналізу.

Об'єктивність історичного аналізу вивчення українсько-російської війни є важливою складовою політичної спрямованості вивчення цієї теми. Учні повинні розуміти, що історія - це наукова дисципліна, і історичний аналіз повинен базуватися на доказах та об'єктивних джерелах. Вони повинні вивчати різні точки зору і досліджувати конфлікт як складний процес із багатьма факторами.

Критичні мислення та аналітичні навички відіграють важливу роль у вивченні об'єктивності історичного аналізу. Учні повинні бути здатні розпізнавати підвищену риторику, пропаганду в джерелах інформації та аналізувати їх вплив на сприйняття подій. Крім того, важливо навчати учнів використовувати первинні джерела, архіви, свідчення очевидців та документи для реконструкції подій та розуміння їх контексту. Розвиток навичок критичного дослідження та об'єктивного аналізу є цінною частиною вивчення українсько-російської війни.

2.4.2. Аналіз причин та наслідків.

Аналіз причин і наслідків вивчення українсько-російської війни спрямований на розуміння того, як та чому виникла ця війна, а також які наслідки вона призвела. Учням слід вивчати різні фактори, що спричинили конфлікт, включаючи політичні, економічні, соціокультурні та історичні причини. Це може включати аналіз імперських амбіцій Росії, незадоволення частини українського населення політичною ситуацією в країні, роль етнічних та мовних питань, а також взаємодію між Україною та міжнародними акторами. Також важливо дослідити наслідки війни для України та регіону в цілому, включаючи людські жертви, економічні зруйнування, переміщення населення та зміни у політичному ландшафті. Учні повинні розуміти, які фактори вплинули на формування нового суспільства та внутрішню та міжнародну політику України після війни.

2.4.3 Різноманітні погляди та дискусії.

Вивчення різноманітних поглядів та дискусій щодо українсько-російської війни включає в себе розгляд різних точок зору та інтерпретацій подій. Учні повинні бути знайомі з різними підходами до розуміння війни, включаючи погляди різних політичних партій, громадських організацій, журналістів, академіків та громадян. Вони повинні вивчати історичні джерела, які представляють різні точки зору на події та їх причини. Завдяки аналізу різних думок та дискусіям, учні будуть розвивати критичне мислення та здатність аргументувати свої власні погляди на основі доказів. Такий підхід сприяє формуванню критичної свідомості та спроможності аналізувати складні політичні питання. Насамкінець, вивчення українсько-російської війни у шкільному курсі історії допомагає учням розуміти не лише саму війну, а й процес вивчення історії як наукової дисципліни. Важливо навчати об'єктивності, аналізу та критичному мисленню, щоб учні могли краще розуміти історію та події у світі.

2.4.4 Міжнародна ситуація.

Міжнародні відносини відіграють важливу роль у розумінні війни між Україною та Росією. Учні повинні розглянути роль і взаємодію різних держав та міжнародних організацій у конфлікті. Важливо проаналізувати міжнародну реакцію на війну, санкції та спроби міжнародної спільноти вплинути на ситуацію. Учні повинні розуміти мотивацію та інтереси різних держав в умовах війни. Важливо також розглянути питання міжнародного права та норм, що порушуються під час війни, наприклад, недотримання принципів суверенітету та територіальної цілісності. Учні можуть дослідити роль міжнародних судів та механізмів, спрямованих на відновлення порушених норм.

2.4.5 Актуальність та значущість.

Актуальність і значущість вивчення українсько-російської війни полягає в розумінні того, як ця війна вплинула на сучасний світ та геополітичну ситуацію. Учні повинні проаналізувати, як події на сході України вплинули на міжнародні відносини, зокрема на відносини між Росією та Заходом та на систему міжнародної безпеки. Важливо також дізнатися, як війна вплинула на українське суспільство, його політичну систему та демократичне розвиток. Слухачі повинні розуміти виклики та можливості, що виникають у зв'язку з війною та її наслідками.

2.4.6 Пропаганда та аналіз ЗМІ

Пропаганда та аналіз ЗМІ є важливим аспектом політичного виміру вивчення українсько-російської війни. Учні повинні знати про різні способи пропаганди та впливу на громадську думку через ЗМІ.

Вони повинні дослідити, які інформаційні кампанії та навмисні спроби маніпулювання громадською думкою мали місце під час війни. Також можна проаналізувати приклади фейкових новин і те, як соціальні мережі та інші медіа-інструменти використовуються для створення інформаційних ефектів. Аналіз пропаганди та медіа може допомогти учням зрозуміти важливість

критичного ставлення до інформації та розвинути навички перевірки фактів та джерел.

2.4.7 Дипломатичні рішення та шляхи до світу.

Вивчення дипломатичних рішень та шляхів до світу є важливою складовою політичного виміру дослідження українсько-російської війни. Учні повинні проаналізувати спроби міжнародної спільноти та країн знайти політико-дипломатичні шляхи вирішення конфлікту.

Це включає вивчення міжнародних переговорів, договорів, мирних переговорів та різних спроб урегулювання конфліктів. Учні повинні зрозуміти, чому деякі спроби врегулювання були успішними, а інші – провальними.

Важливо також проаналізувати роль посередників та посередницьких організацій у вирішенні конфліктів. Учні можуть розглянути діяльність міжнародних організацій, таких як ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій, а також окремих держав у спробах досягти миру в Україні.

2.4.8 Ключові уроки та висновки.

Завершуючи вивчення українсько-російської війни на шкільних уроках історії, важливо наголосити на основних уроках та висновках, які можна зробити з цього конфлікту.

Учні повинні розуміти важливість мирного врегулювання конфліктів та співпраці міжнародної спільноти у підтримці миру та стабільності. Важливо також наголосити на ролі демократії, прав людини і громадянського суспільства в побудові сталого світу.

Учні повинні розуміти, як події в Україні впливають на міжнародну політичну та геополітичну ситуацію, а також вміти визначати глобальні тенденції та проблеми.

2.4.9 Потенціал для подальших досліджень.

Важливо зазначити, що війна між Україною та Росією залишає багато питань відкритими для подальших досліджень та аналізу. Учні повинні бути зацікавлені у подальшому дослідженні цієї теми і розуміти, що історія постійно розвивається, а нові документи та інформація можуть розкрити нові аспекти подій.

Вивчення українсько-російської війни у школах може заохочувати учнів до подальших досліджень та розвитку їхнього історичного мислення.

Дослідження політичної спрямованості вивчення українсько-російської війни на історичних факультетах шкіл, важливо наголосити, що це дослідження сприяло розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та глибшому розумінню сучасної політичної ситуації.

Також важливо наголосити, що вивчення українсько-російської війни сприяє розвитку громадянської свідомості та готовності молодого покоління впливати на події у сучасному світі, спираючись на свої знання та розуміння історії та політики.

Загалом політична спрямованість вивчення українсько-російської війни у школах сприяє вихованню освіченої та свідомої молоді, яка здатна приймати виважені рішення та впливати на сучасні світові події. Така молодь може приймати виважені рішення та сприяти миру та стабільності у світі.

Розділ 3. Питання російської агресії у навчально-виховному процесі.

Навчальні програми курсів "Історія України" та "Всесвітня історія" для 6-11 класів, а також інтегрований курс "Історія: Україна і світ" для 10 класу були переглянуті з урахуванням нових тенденцій в історіографії. Запропоновані доповнення мають на меті підкреслити наскрізні лінії минулого, які допомагають пояснити події сьогодення. Наприклад, оновлена програма розглядає Радянський Союз як імперську державу. Також зроблено акцент на вивченні засобів насильства, яким піддавалися українці у 20-му столітті, а також на їхньому спротиві цьому насильству.

Деякі зміни в навчальній програмі мають на меті розширити просторовий контекст української історії та збільшити можливості для аналогій та порівнянь. Суттєві зміни пропонуються у сфері нової та новітньої історії, зокрема щодо подій, пов'язаних зі збройною агресією Російської Федерації проти України; передбачається повноцінне висвітлення війни між Росією та Україною, яка розпочалася у 2014 році (самостійний навчальний блок). Наголошується на геноцидних діях політичного керівництва та російської армії проти українського народу, народного спротиву агресії Російської Федерації та міжнародної підтримці України.

Оновлено перелік термінів/зрозуміти, зокрема, терміни "узурпація суверенітету" (у значенні узурпації та захоплення суверенітету Української РСР радянським центром), "російський світ", "русизм" та "політика русифікації" замінено на "політика русифікації", що точніше відображає сутність явища та процесу, а також уточнено контекст терміну "колабораціонізм".

3.1. Аналіз цільових завдань та очікуваних результатів.

Цільовими завданнями які були ведені в освітню програму з предмету історії України биль поглиблені саме для вивчення та розуміння геополітичного, економічного, суспільного становлення країни в умовах українсько-російської війни 2014-2022 р. Під час вивчення історії України основні події або ж поняття які мають бути вивчені це:

- Геополітичний вибір України: утвердження євроінтеграційного курсу. Україна в імперській доктрині «русского міра». Політичні, економічні,

інформаційні та інші засоби тиску на Україну в контексті відродження прагнень Російської Федерації (РФ) до реімперіалізації на теренах колишнього СРСР.

- Зрив угоди про асоціацію України та Європейським Союзом (ЄС). Євромайдан. Революція Гідності. Крах режиму Віктора Януковича. Небесна Сотня. Президентські та парламентські вибори 2014 р. Обрання Петра Порошенка Президентом України. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Надання українцям права на безвізовий режим в'їзду в країни ЄС.
- Початок війни РФ проти України: окупація, анексія Криму, збройна агресія на сході України. Квazіреферендуми і проголошення маріонеткових квазідержав Донецької Народної Республіки (ДНР), Луганської Народної Республіки (ЛНР).
- Антитерористична операція/Операція об'єднаних сил (АТО/ООС). Перебіг бойових дій. Мінські домовленості.
- Українське громадянське суспільство в обороні держави. Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Участь добровольців іноземців у збройній боротьбі на боці України.
- Міжнародна підтримка України в умовах війни. «Норманська четвірка»: внесок у стабілізацію збройного конфлікту. Позиція США та держав «великої сімки». Санкції, накладені на РФ за невиконання Мінських домовленостей.
- Соціально-економічний розвиток України у 2014–2022 р. Економічні, політичні, судово-правові реформи. Створення незалежної правоохоронної структури для боротьби з корупцією. Незавершеність реформ.
- Законодавче забезпечення статусу української мови як державної. Розвиток української культури. Утворення канонічної автокефальної Православної церкви України (ПЦУ).
- Президентські вибори 2019 р. Обрання Володимира Зеленського Президентом України. Земельна та інфраструктурна реформи. Цифровізація України.

- Широкомасштабне вторгнення російських військ на кордони України: перебіг, результати. Збройні сили України (ЗСУ), Національна гвардія, територіальна оборона, громадянське суспільство та влада в обороні країни.
- Злочини геноциду та воєнні злочини РФ проти України. Нищення економіки України. Використання Росією продовольства як зброї. Заява Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні». Консолідація української політичної нації в боротьбі проти російській агресії.
- Російська пропаганда як інструмент підбурювання війни і геноциду. Ідеологема «денацифікація України». Протидія України російській пропаганді та дезінформації.
- Розгортання дипломатичної боротьби України. Утворення міжнародної коаліції держав на підтримку незалежності і обороноздатності України. Ленд-ліз. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС.
- Повсякдення в умовах війни: індивідуальний досвід, стратегії виживання та протистояння. Колабораційна діяльність і кримінальна відповідальність за неї. Рух Опору на тимчасово окупованих територіях. Біженці та вимушені переселенці. Примусове переселення громадян України до РФ. Гуманітарна підтримка біженців в країнах ЄС.
- Релігія, церкви й релігійні організації та війна. Діячі української культури в допомозі фронту. Діячі світової культури в підтримці України.

А завданням цієї освітньої програми є:

Знати:

- хронологічні межі Революції Гідності та російсько-української війни XXI ст., оборони Донецького аеропорту та міста Маріуполь, дати окупації Криму, трагедії біля міста Іловайськ та в місті Буча, широкомасштабного вторгнення військ РФ в Україну;
- основні регіони і місця бойових дій російсько-української війни.

Розуміти:

- зміст понять: «безвізовий режим», «волонтерський рух», «гібридна війна», «денацифікація України», «добробат», «Євромайдан», «злочин агресії» «інтеграція», «кіборги», «колабораційна діяльність», «люстрація», «рашизм», «реімперіалізація», «російсько-українська війна», «руській мір», «статус кандидата на членство в ЄС», «тимчасово окупована територія», «томос»;
- передумови та значення Революції Гідності;
- необхідність вшанування пам'яті героїв Небесної Сотні та російсько-української війни;
- характер російсько-української війни як справедливої, визвольної для України, несправедливої, загарбницької для Росії;
- псевдо референдуми в Криму та на Донбасі, анексію Автономної Республіки Крим (АРК) та міста Севастополь, російсько-українську війну як прояви процесу реімперіалізації Росії;
- широкомасштабне вторгнення, злочини російських військ в Україні 2022 р. як акт геноциду української нації;
- захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки, як обов'язкову умову незалежності;
- роль громадянського суспільства у розвитку української держави та забезпеченні її обороноздатності;
- важливість для України повноправного членства в ЄС і Організації Північноатлантичного договору (НАТО);
- значення міжнародної підтримки територіальної цілісності та державної незалежності України.

Уміти:

- встановлювати хронологію подій російсько-української війни;

- використовувати карту як джерело інформації про перебіг російсько-української війни;
- обґрунтувати на основі аналізу документів злочини РФ як геноцид українського народу;
- визначати передумови, ознаки та наслідки збройної агресії Росії проти України;
- висловлювати обґрунтовані судження щодо можливих шляхів розвитку України в Європі та у світі;
- схарактеризувати діяльність Петра Порошенка, Володимира Зеленського, інших знакових постатей політичного, громадського, культурного, церковного життя сучасної України (на вибір учительки/учителя, учениці/учня).

Якщо порівнювати обсяги часу які відводять на вивчення різних предметів то на предмет історія України виділяється не так і багато часу як на інші предмети, загалом 52 години для 10-11 класів (не враховуючи всесвітню історію), і на відміну від більшості основних предметів історія України не має профільної спрямованості.

Якщо говорити про інші предмети то найбільше часі відводиться на українську мову – 70 годин, українську літературу – 70 годин, біологію – 70 годин, математику – 54 години, але якщо взяти до уваги що у цих предметів є ще профільний рівень то час який виділяється на вивчення історії нашої країни здається дуже маленьким адже для математики це – 210 годин, біології – 175 годин, українська мова та література по 140 годин для кожного предмету. Але все ж таки є можливість збільшити час для вивчення якщо обрати курс/факультатив «Українознавство», бо тема предмету дуже схожа з історією України і в більшості матеріалу переплітається між собою. Для цього предмету виділяється 35 годин і якщо порахувати суму цих двох предметів (87 годин) то все одно це дуже мало в порівнянні з іншими профільними предметами.

3.2. Підходи та методи викладання.

Агресія Росії проти України набула характеру повномасштабної війни, що ускладнює ускладнення у всіх сферах українського життя, в тому числі й у шкільній історичній освіті. Окупанти на тимчасово окупованій території України знищують нашу навчальну літературу, привозять власні підручники, нав'язують їх школярам та вивчають насильницьку русифікацію. Українська навчальна література, особливо підручники з історії та літератури, стала небезпечною для російських окупантів. Ця книга є засобом навчання та виховання патріотизму у молоді, майбутнього української держави та нації, формування національної та громадянської ідентичності молоді. Тому навіть сьогодні, у воєнний час, хочеться зосередити увагу на подальшому розвитку, вдосконаленні та зміцненні українських підручників.

Дослідження показують, що сучасна освіта базується на знаннях з різних джерел, підручники залишаються в списку інструментів шкільної освіти, особливо в галузі історії. Тому необхідно лише постійно оновлювати зміст підручників, а й визначати методологічні засади їх вибору, структурування та представлення у підручниках. У контексті парадигми компетентнісної освіти, проголошеної в Державному стандарті базової середньої освіти, суттєво змінився характер і мета конструювання підручника, а також його використання на уроках. Підручники перестали бути джерелом інформації, а перетворилися на посібник для самостійного навчання і практичної діяльності та інструмент учнів для організації навчального процесу вчителем.

Різноманітні педагогічні методи та засоби компетентнісно орієнтованих підручників дають змогу досягти актуальних освітніх цілей. Якщо коротко узагальнити вимоги, які висуває суспільство до випускників шкіл 21 століття, вимоги, на яких обґрунтовується перелік ключових компетентностей в освітніх стандартах, то основні ідеї зводяться до наступного. Учні повинні вміти самостійно здобувати знання, складати життєві знання і досвід для розв'язання пізнавальних проблем, оперувати більшими видами знань, аналізувати, узагальнювати, дискутувати, критично мислити, шукати раціональні шляхи розв'язання проблеми, вільно висловлювати і відстоювати свою позицію, бути комунікабельними, спілкуватися в різних соціальних групах і вміти змінюватися.

Вони повинні вміти гнучко адаптуватися до життєвих умов. Зрозуміло, що ці вимоги суттєво впливають на характер підручників, оскільки вони є комплексними моделями, які відображають цілі, принципи, зміст і методіку навчального процесу. При цьому підручники не тільки відображають певну модель освітнього процесу, а й проєктують її реалізацію. За період незалежності підручники з історії неодноразово перевидавалися. І це дійсно позитивний процес. Зміна підручників від покоління до покоління не лише про формування підручників з історії українського зразка, а й про їхній прогресивний розвиток.

Однак у цій сфері залишаються серйозні невирішені проблеми, рішення приймаються без належного продумування, а підручники змушені пожинати плоди тих років, коли вони були у вжитку. Зупинимось на цій тезі трохи детальніше. Як зазначалося вище, історія може допомогти учням «самовизначитися та інтегруватися в навколишній світ», реалізувати себе перед обличчям непростих реалій України та інтегруватися без істотної шкоди для себе і суспільства. Важливо не стерти з історичної пам'яті учнів сторінки гіркої історії і замінити їх героїчною історією, а допомогти їм усвідомити, що не можна повторювати помилок минулого, звертаючись до системних цінностей, пов'язаних як з кращими національними традиціями, так і із загальнолюдською традицією гуманізму. Це має зміцнити їхнє почуття патріотизму та громадянськості. Проблема виникає у складності втілення цих ідей на практиці.

У минулі роки, особливо під час переходу до ново-української школи, вважалося, що основним способом демократизації підходу та плюралізму у підручникотворенні є пропозиції вчителям та учням великої кількості різних навчальних програм та підручників з певного предмета. Очевидно, що такий підхід був спрямований на поділ «монополії» окремих авторів і видавництв у виробництві підручників.

Водночас неважко помітити, що така практика різноманіття призвела до великих незручностей і спільностей у тому, що мають навчитися учні, з певною авторською спонтанністю, що проявляється у виборі подій і явищ для представлення на сторінках підручників та в їх інтерпретації. Вчителі вважають, що методологічний «плюралізм» різних підручників наслідком неузгодженості

світогляду учнів та освітніх втрат у разі переходу до іншої школи з іншою навчальною програмою та підручниками. Однак сьогодні Наглядові ради не до кінця "усвідомлюють" цю проблему. Вирішення цієї проблеми виникає в наступному алгоритмі. При оцінюванні типових програм (особливо для 7-9 класів та гімназій) автори мають надати науково обґрунтований зміст, що базується на прийнятих в українській історичній науці підходах, вичерпний опис того, що програма пропонує включити до підручників відповідно до Державного стандарту освіти, звернути увагу на адекватність цього змісту для досягнення поставлених цілей та отримання кінцевих результатів. Важливо також, щоб Міністерство освіти ініціювало проведення круглих столів та дискусій серед авторів підручників і практик для обговорення загального підходу до структурування та вибору історичного контенту для конкретних історичних дисциплін. Важливо також підвищити відповідальність авторів та рецензентів підручників за їхню якість.

У текстах підручників автори повинні прагнути до максимальної об'єктивності, наукової доброчесності та відмовитися від приховування, викривлення, перекручування чи відбору односторонньої інформації при роботі з історією. Аргументовані висновки є неприпустимими. Сьогодні до цього переліку слід додати повну відмову від російського наративу в історії та акцент на героїчному минулому і сьогоденні України та передумовах для демократичного майбутнього. Різноманітність поглядів і підходів у виборі змісту та творчий підхід авторів можуть бути відображені і в додаткових текстах підручника. Документи різних політичних партій і рухів, уривки з праць вітчизняних і зарубіжних істориків, мемуари, листи учасників і свідків подій, статистичні дані, правові джерела та весь сучасний оглядовий матеріал можуть бути включені, щоб допомогти створити «об'ємний» і тривимірний образ минулого. Продумана система творчих завдань може також сприяти формуванню в учні вміння оцінювати погляди інших, виявляти розбіжності в позиціях і судженнях, ознаки упередженості в оцінці подій та осіб, упередження у відборі фактів і висновків, а також формувати раціональну особисту позицію. Це тим більше важливо, що діти підходять до вивчення історії зі своїм баченням, власним поглядом на

навколишній світ. Історія є предметом, який формує це бачення. Крім того, не маючи достатніх знань, діти розвивають власне розуміння історичного минулого. Особливе місце в ньому посідає родина, генеалогія та країна. І від того, наскільки ця концепція буде позитивною та оптимістичною, залежить, як вони працюють на благо країни. Від цього також залежить, чи залишатися вони в країні, чи ні.

Складається враження, що автори підручників і вчителі іноді забувають, що вони роблять і навіщо вони це роблять, коли намагаються сформулювати у своїх певних учнів погляди на історичні події. Наприклад, перевищують значення подій, які не будуть оцінені через кілька років. Очевидно, що важливо не те, скільки фактів знає дитина, а те, як вона розуміє історію і як сприймає саму себе. Саме тому шкільні підручники з історії, як завжди, потребують вдосконалення з точки зору змісту та методології, щоб відповідати викликам сьогодення. З цією метою важливо визнати успіхи та проблеми у підручнику, щоб підручники з історії могли сприяти наближенню перемоги над російським агресором.

Експерсії по історичних місцях, відвідування музеїв, написання есе-ось деякі прийоми вивчення історії. Вчителі відзначають, що через війну діти більш цікавляться історією, розуміють сучасний світ, процес причинно-наслідкового зв'язку в ньому. У батьківських групах у соцмережах часто можна прочитати думку, що вивчення історії в українських школах носить дуже теоретичний характер. Дітям потрібно запам'ятовувати дати подій, але вони не завжди розуміють їх значення. Тому батьки наводять приклади форматів вивчення історії в інших країнах, куди українські учні та їхні батьки переїхали через повномасштабну окупацію Росією. Наприклад, в Німеччині історичні предмети вивчаються не тільки на поняттях, а й під час відвідування музеїв, виставкових залів та екскурсійних турів. Це дозволяє дитині емоційно відчувати проблему і мати власні стосунки. Однак деякі українські вчителі входять до цієї практики. Деякі вчителі також організовує експерсії містом для своїх учнів. Вони цікаві не тільки дітям, а й дорослим. В американських школах вивчення уроків історії передбачає доцільність судження історичного діяча, його власної теорії про ту чи іншу подію. Такий підхід дозволяє учням не тільки вивчати, а й аналізувати контекст історичних подій для вивчення.

Методичні рекомендації щодо проведення курсів історії на 2022/2023 навчальний рік.

Навчальна програма, 5-9. вона складає основу розробки нової педагогічної та системної літератури для класних кімнат.

Відповідно до державних стандартів курси історії України, світової історії та громадянської освіти об'єднані в 1 навчальну секцію "Кафедра громадянської та історичної освіти" та 2 дослідницькі цикли. Результати загальної, загальної та спеціальної освіти формуються таким чином, щоб поступове накопичення знань і навичок у галузі забезпечувало історичне, географічне, критичне і систематичне мислення, розуміння сутності демократії і прав людини на відповідному віковому рівні. Обов'язкові результати навчання, визначені державними стандартами, визначені відповідними критеріями для оцінки, повинні бути отримані протягом 2 років після оволодіння академічним предметом або інтегрованим курсом у галузі освіти. Отже, 5 конкретних результатів навчання. Його розподіл у класі та наступних класах стає дуже прибутковим. Формування комплексних навичок, зазначених у державних стандартах, є обов'язковим викладачам кожного загальноосвітнього середнього навчального закладу з усіх предметів. Ефективність спільної роботи в цьому завданні створюється в правильному розподілі видів освітньої діяльності між вчителями/викладачами предметної області в шкільному колективі освітнього закладу та в плануванні запланованих освітніх заходів, передбачених в освітній програмі.

Що нового, так це те, що в Державному стандарті не вказано конкретний зміст твору, а передбачено змістовний рядок "людина і природа". "Світ людських і матеріальних речей. Люди і суспільство. Люди і влада. Людина і світ ідей та ідей". Ці змістовні рядки можуть бути реалізовані через усі сюжети і теми національної, європейської та світової історії. Цивільний компонент повинен бути присутнім як на рівнях окремих концепцій, так і на рівнях пов'язаних питань і завдань, які можуть досягти обов'язкових результатів навчання, визначених державними стандартами. Особливої уваги потребують предмети і завдання, які випускають

практичні навички для вирішення проблем у невеликому співтоваристві – класах, школах. Беріть участь в інформуванні та вирішенні проблем місцевих громад та українського суспільства в цілому.

У контексті переходу від затвердженого традиційного змісту академічних предметів до пріоритетних завдань, що формують життєво важливі можливості громадянської, соціальної, культурної та інших галузей громадянської та історичної освіти.

Навчальна програма в галузі громадянської та історичної освіти передбачає три варіанти представлення та впровадження академічних предметів та інтегрованих курсів:

- Інтеграція української історичної та громадянської освіти в програму "введення в історію України та громадянську освіту." 5. Клас " (група з чотирьох авторів);
- Інтеграція історії України та світової історії в програму "Історія України". Всесвітня історія. 6. клас);
- Інтеграція всіх 3 предметів у програму "Україна і світ: введення в історію та громадянське виховання". 5-6. Заняття (Комплексний курс) "(Група з трьох авторів), "Досліджуй історію і суспільство." 5-6. Класи (інтегрований курс)» (Група з трьох авторів).

Викладачі повинні вибрати тип навчальної програми і можуть скласти свою власність на її основі. Очевидно, що з 1 запропонованого типу навчальної програми дуже важко вибрати одну з 11 типових навчальних програм. Тому для найбільш успішного вибору варто звернути увагу на всі компоненти кожного з типових навчальних програм. Прямо вимоги Державного стандарту - керівні принципи оцінки, запропонований зміст і вид освітньої діяльності для його розробки, розподіляються між суб'єктами декомунізації.

Пояснювальний текст для моделювання освітньої програми набуває нового значення, у якому викладач/викладач може знайти не тільки характеристики компетентнісного потенціалу освітньої галузі, а й порядок, у якому кожен авторський колектив пропонує для отримання результатів своєї освітньої

діяльності. При виборі навчальної програми слід звернути увагу на повноту і послідовність результатів досягнення конкретних освітніх предметів, а також на її взаємозв'язок з типом навчальної діяльності, запропонованим у контексті окремих матеріальних предметів. Пропозиція автора про види освітньої діяльності направляти на роздуми і доцільно. Як правило, їхні списки різноманітні та орієнтовані на потреби учнів та професійну кваліфікацію навчання. Вчителі / репетитори можуть зосередитися на частині цієї програми або використовувати власний підхід, але в цьому випадку основним критерієм є здатність досягати запланованих результатів навчання з використанням методів когнітивної діяльності.

Інтенсивність змісту, рекомендованого авторами модельної навчальної програми, і 5. і 6. Його розподіл між класами (співвідношення, баланс) має велике значення в умовах введення адаптивного циклу дітей середньої освіти. Мінімум 35 годин роботи на рік. Рекомендована кількість годин для занять, а також календарне і тематичне планування повинні включати не тільки уроки з оволодіння контентом, а й можливість впровадження дієвого підходу до занять, навчання, повторення, узагальнення та впровадження різних форм оцінки. формування наскрізних навичок. Ви також можете використовувати такі методи: при створенні освітньої програми в навчальному закладі викладачі / викладачі історії та громадянської освіти можуть обґрунтувати необхідність відрахування додаткових 70 годин на інтегровані курси з предметів, громадянської та історичної з максимальною кількістю годин, передбачених стандартом. освітня програма галузі, тобто загальний час навчання становить 1 годину на рік. Важливість комплексних навчальних курсів, громадянської та історичної освіти в контексті збройної агресії Російської Федерації проти України посилюється забезпеченням зміцнення національної ідентичності, розвитку патріотизму та формування талантів і навичок важливих громадян.

Стаття 54 Закону України "Про освіту". Згідно з його статтею, вчителі мають право на "академічну свободу", включаючи свободу освіти, свободу втручання в освіту, науку, освіту, наукову діяльність, вільний вибір форм, методів, засобів навчання, відповідних освітніх програм. "Таким чином, кожен учитель може

використовувати готову викладача модельну навчальну програму, а також можна скласти на її основі навчальну програму, засновану на академічній чесності», якщо ви хочете створити свій власний алгоритм роботи з учнями в рамках навчальної програми, приділяючи особливу увагу конкретним освітнім цілям, елементам змісту, матеріал змінює порядок вивчення, жовтня додає матеріали з історії рідного міста, доповнює тематику практичних і творчих робіт і т.д.

"Допрацьована і добре розроблена (змодельована модель) навчальна програма (із зазначенням назви типової навчальної програми, з якою була складена навчальна програма, і групи авторів навчальної програми) затверджується Радою з освіти / президентом освітнього закладу. Основне завдання при складанні власної навчальної програми виникає в тому, щоб розділити їх на 5-6 класи.

Навчальна програма для заняття повністю належить автору, тому цей підхід втілений в авторських підручниках і жовтневих додаткових навчальних матеріалах. Вільний доступ до цих матеріалів надано офіційним органом державної наукової установи "Інститут модернізації освітнього контенту". Заняття розглядається під рубрикою "Навчально-методичний посібник". також календарні та тематичні плани, методичні рекомендації з навчання та запропоновані навчальні комплекти для маневрування відповідними програмами, запропонованих більшими авторами, в організації навчального процесу.

Модель громадянської та історичної освіти мінливість змісту та методологічних елементів навчальної програми може бути ситуацією, коли вчителі / викладачі обирають різні програми для паралельних класів в одному навчальному закладі через координацію навчальних результатів учнів у різних загальноосвітніх навчальних закладах. Як результат, вчителі критично та емпірично порівнюють можливості кожної програми для досягнення освітніх результатів, що відповідають національним стандартам. У той же час вчителям необхідно переорієнтувати свою професійну увагу в класі на створення освітнього середовища, орієнтованого на цінності нової української школи, і на освоєнні можливостей отримати галузеву кваліфікацію за допомогою сприяння учнів відповідно до державних стандартів.

Враховуючи ефективність методології навчання, особливо слідуючи наступності між початковою школою та декомунізацією. Перший урок у класі - це не з'ясування рівня знань, а спільне навчання, співпраця, розуміння та навички читання, формулювання думок в усній і письмовій формі, володіння "мовою" по предмету / предмету. Він спрямований на розвиток таланту. У рамках шкільних вчителів, які починають працювати у своєму класі, варто розподілити. У цьому випадку важлива роль виконує аналіз результатів освітніх досягнень, досягнутих у ході учнів у початкових школах. коледжів щодо узгодженого переходу дитини до нових вимог освітнього процесу.

У цьому контексті цифрові можливості освіти надають все більше значення, особливо з точки зору наявності інструментів дистанційного та змішаного навчання, використання існуючих онлайн-платформ, необхідності використання великої кількості електронних підручників у поєднанні з текстом, зображеннями, питаннями, завданнями, вправами та іншими типами контенту, освітні навички з їх власною культурою спілкування та співпереживанням вам потрібно буде вміти робити це вчасно.

Як завжди, увага до психологічного комфорту учнів в умовах системи воєнного стану залишається незмінним елементом навчального процесу. Кожен учитель/вихователь повинен володіти методами психологічної підтримки і розвитку емоційного інтелекту у дітей і підлітків. Комплексна здатність конструктивно керувати своїми емоціями особливо важлива для підтримки психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

В системі історичної освіти його класу традиційно практикується пропедевтичний курс історії. Відмінною особливістю цього курсу на 2022/2023 рік є включення значущих матеріалів у навчальний процес відповідно до обраного типу навчальної програми.

Відповідно до історичного курсу пропедевтики індивідуальний до адаптивного циклу. Зміст типової навчальної програми для класу передбачається наступне:

- Дотримання декомунізації між початковим і базовим рівнями освіти проявляється в постійному оновленні знань і навичок, набутих у результатах учнівства в початкових школах;
- пропедевтичний (вступний) характер змісту контенту, що визначає принципи вибору контенту і стилістичні особливості його викладу;
- Огляд, стилістика історичних подій і особливостей явищ, опис життя людей, історичних діячів;
- Зосередження уваги на формуванні початкових уявлень про минуле і сьогодення, а також на базових навичках поводження з ресурсами;
- Порядок відображення інформації за розділами курсу дає учням можливість розвинути початкові навички та закладає основу для подальшої громадянської та історичної освіти.;
- Оволодіння школярами витоками останніх подій і явищ суспільного життя і фундаментальними соціальними змінами, що забезпечують інтеграцію змісту знань про історію та громадянську освіту.

В цілому зміст навчальної програми спрямовано на досягнення спільної мети ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ. Формування самоідентифікації та самооцінки учнів на основі розуміння соціального і морального досвіду минулих поколінь та розуміння історії та культури України в контексті загальноісторичних процесів.

Фундаментальне значення для організації історичної та громадянської освіти в класі мають методи і види активної та інтерактивної освітньої діяльності, видані в модельній навчальній програмі. це особливо:

- Педагогічний і пізнавальний (здатність розуміти мету діяльності, сприймати і систематизувати інформацію);
- Дослідження (здатність аналізувати різні типи ресурсів);
- Пошук (здатність знати інформацію та аналізувати факти та судження в них);
- Творчий (здатність перетворювати інформацію з одного виду в інший і самостійно генерувати інформацію);
- Проект (здатність планувати та виконувати дії);

- моделювання (можливість створення імітаційних моделей життєвих ситуацій для їх подальшого аналізу та рішення);
- Інтерактивний (здатність брати участь у різних формах колективної взаємодії для досягнення спільних цілей);
- Спірний (здатність проводити незалежну оцінку, розпізнавати оцінку інших і виробляти загальну позицію);

Пропонований вид освітньої діяльності забезпечує різноманітність і плюралізм учнів організаційної діяльності без обмеження автономії та креативності навчання. Вчителі можуть розрізняти та / або ускладнювати кожен пропонувану діяльність, знижуючи рівень допомоги учням / учням досягти повної незалежності, ускладнюючи завдання та змушуючи дітей працювати з більшою кількістю інформації або більш складними методами діяльності. Учитель може вибирати індивідуальні завдання з урахуванням рівня інтересу, інтелектуальних здібностей та емоційного стану, а також коригувати очікувані результати конкретного учня / учня.

Обов'язковою умовою активного навчання є включення різних видів діяльності учнів. Наприклад, при роботі з текстом або результатами ви можете задавати питання фрагментами тексту або ілюстрації, шукати відповіді на питання, вибирати коментарі до тексту або ілюстрації, складати план, порівнювати текст або ілюстрації з інформацією або картами і ділитися текстовою або ілюстративною інформацією з Інтернет-джерелом. Ви можете пов'язати його з інформацією, виділити в тексті основні речі (основні ідеї), переглянути та проаналізувати відео, придумати нові слова та інтерпретувати їх відповідно до інструкцій з підручника.

Навчання повинно включати життєвий досвід учнів якомога ширше, особливо з урахуванням громадянського змісту і питань краєзнавства.

Мозковий штурм, обговорення, рольові ігри, моделювання, взаємне навчання в малих групах, драматизація тощо. Використання методів активного навчання в лекційних класах. Наприклад, підручники, розповіді повинні поєднуватися з підручниками, зошитами. Навчання також повинно передбачати

різні самостійні завдання для учнів як у класі, так і вдома, з подальшим обов'язковим аналізом у класі.

Серед продуктивних методів навчання варто обирати дослідження та ігри. Виконання учнями пошукових завдань може включати наступні етапи:

- пошук інформації з різних джерел, її деталізація (наприклад, по інтерпретації понять);
- обговорення інформації, отриманої в класі;
- інтерпретація і порівняння понять за допомогою вчителя, складання підручників, словників і т.д. З визначень і під час вивчення дітей певних предметів курсу може бути організовано участь в ігровій сцені. Було б доречно, які ігри для подорожей і робочі ігри обмежувалися темою або одним завданням. Варто провести заняття, наприклад, екскурсії в місцеві музеї та історичні пам'ятники (в тому числі віртуальні).

Навчальні поняття на курсі повинні перерости в щось на образок лабораторії або дискусійного клубу. Тут кожен учень може індивідуально або в групах мати можливість досліджувати Соціальні та історичні явища і процеси, висловлювати свою думку, обговорювати свою позицію, міркувати в голос або в письмовій формі, поділитися своїми особистими досвідом, враженнями.

Вчитель повинен формувати основні уявлення і розуміння розвитку історії як науки, предмета дослідження і соціальної ролі історії як живого спогади про життя людей у минулому з урахуванням вікової пізнавальної діяльності дітей у віці від 10 до 11 років. Учні мають опанувати значну кількість історичних концепцій та термінології на початковому рівні (ними можна маніпулювати). Очевидно, що успішних результатів можна досягти, навчаючи історію, якщо учні розвивають свої навички та здатність вивчати навчальні матеріали. Отже, це має бути основою спеціальної освіти в цьому класі. Крім того, очікується, що діти краще розуміють різні історичні джерела, як листи, так і матеріальні, включаючи пам'ятки культури, що відображають навколишнє історичне середовище.

Основна мета пропедевтичного курсу, він покликаний допомогти учням класів у вивченні історії, розумінні шляхів, які люди подолало, щоб досягти

сьогодення, і розумінні того, чому відбуваються події і до яких слідів веде вибір людини.

Громадянський компонент модельної освітньої програми 5-го класу містить доступні риси, враховуючи співвісність і спільні організації в суспільстві, що дозволяє ефективно планувати майбутнє і приймати обґрунтовані рішення. Молоді здобувачі освіти, які вивчають матеріали курсу, повинні навчитися розуміти витоки різноманітності спільноти і розуміти їх. У типовій навчальній програмі відсутній розподіл часу навчання за розділами. Між загальною кількістю годин на рік вчитель може обрати час, необхідний для вивчення кожної частини програми, незалежної, але це не відповідає очікуваним результатам навчання.

Освітня діяльність, пов'язана з оцінкою учнів за вибраним типом навчальної програми, з використанням поточного та остаточного методу оцінки. Основною оцінкою є очікувані результати навчання, які забезпечуються відповідно до типової навчальної програми або компонентів основних компетенцій та навичок поперечного перерізу:

- мінімальний обсяг знань, необхідний для оволодіння учнем, незалежно від його індивідуального розвитку і когнітивних здібностей;
- основні навички та здатності, формування розвитку яких здійснюється програмою;
- цінні відносини учня з досліджуваними історичними, соціальними і життєвими явищами і подіями. такі результати повинні бути включені в кожен розділ типу навчальної програми та служити керівництвом для заключних оцінок. Очікувані результати, визначені та сформульовані для кожного уроку в календарі та тематичному плануванні, можуть служити критерієм для формування оцінки.

При оцінці важливо керуватися особистим прогресом заявника / заявника в навчанні під час / після школи, а також стежити за дотриманням принципів академічної чесності. Щоб учні були ознайомлені з динамікою когнітивної діяльності, варто проводити практику самооцінки.

6-11 Клас.

Вивчення історії класів відповідно до оновленої навчальної програми "Історія України". Всесвітня історія. 6-11. Клас» (дата 2022.03.08 р. Штамп «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» Затверджено та прийнято наказом Міністерства освіти і науки України № 698):

- "Універсальна історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6. клас",
- "Історія України. 7-9. Клас ",
- "Історія України. 10-11. Клас",
- "Універсальна історія. 7-9. Клас",
- "Спільна історія. 10-11. Клас".

Відповідно до чинної навчальної програми, предмети "Історія України" та "Всесвітня історія" можуть викладатися паралельно. З метою підвищення ефективності освітньої діяльності, зокрема розподілу часу, було вирішено, що викладання історії України має бути включено до навчальних програм, особливо з 7 по 11 класи. Заняття пропонується синхронізувати зі світовою історією. Перехід на синхронізацію може відбуватися протягом навчального року, наприклад, на початку навчального року або на початку семестру. Вчителі можуть використовувати синхронні таблиці, розроблені в навчальній програмі, або вносити до них відповідні зміни.

Історична освіта в загальноосвітніх загально освітніх закладах створюється в предметних і курсових класах незмінних і змінних компонентів програми навчальних закладів, а в ліцеях відповідно до одного з визначених рівнів 1

(стандартний рівень - обов'язковий мінімум змісту предмета). Рівень детального змісту професійної освіти, орієнтованого на майбутню професію).

Сьогодні в Україні пройшло найважче випробування за весь період незалежності. Повномасштабна війна, відкрита Російською Федерацією у 24/02/2022 роках, спрямована на першу чергу проти української держави та має вражаючі риси геноциду українського народу. Складовою частиною цього геноциду є спроба політичної адміністрації Путіна знищити українців як державу, зруйнувавши не тільки українські міста і села, а й історичну пам'ять і національну ідентичність України.

Російський режим в рамках російської зіграв особливу роль у декомунізації історії та просуванні "русского мира" в підготовці до цієї варварської війни, у формуванні імперської свідомості та фанатичних настроїв серед росіян. У ході нинішньої серйозної війни, перед обличчям агресивної антиукраїнської пропаганди, особливо включає збереження і розвиток української історичної освіти та подальше формування патріотизму серед українських учнів, визнання універсальних цінностей і декомунізацію імперії та шовіністичної ідеології. Водночас в Україні немає історичної освіти.

Необхідно зміцнити відносини між учнями, щоб "відбити" ідеологічні атаки путінського режиму і постійно підтримувати формування історичної пам'яті, патріотизму і декомунізації України, розуміння єдності України.

У цьому контексті розглядаються питання, пов'язані з розбудовою української держави та формуванням національно-демократичних цінностей України, історія боротьби з Українською державою та протидії імперсько-колоніальної політики Москви і Росії, вивчення тенденцій розвитку української культури, визнання значущості української культури. історична пам'ять і т.д. для формування і розвитку демократичного суспільства. Це важливо під час історичної освіти.

В учнівстві важливо створити чітку концептуальну систему, в якій ворожа пропаганда не допускає концепції зайнятості свого місця і маніпулювати свідомістю. Серед відповідних визначень, у залежності від вікових характеристик учня, варто особливо відзначити наступні моменти: «декомунізація»,

«Геополітика», «демократія», «експансія», «ідеологія», «імперія», «колоніалізм», «ксенофобія», «націоналізм», «національна держава», «держава», «Мир «політика», «політична держава» ", "компенсація", "Республіка", "сепаратистський рух", "тоталітаризм" та їх різновиди ("комунізм", "фашизм", "нацизм", "рашизм" - обговорюватимуться далі).

Слід зазначити, що модель історичної пам'яті в сучасній Росії формується нацизмом, а також його продуктом. Він заснований на помилковій історії Московії-Русі як головного "спадкоємця" Стародавньої Русі. Введення і триумф "ролі держави" імператорів і тиранів від Івана Грозного до Сталіна. Сталінське бачення історії Другої світової війни. "20-та річниця розпаду Радянського Союзу рашистами". слід його розуміти як "більшу геополітичну катастрофу століття".

Російська явно не те слово, яке використовується для опису ідеології "руського міра". Він походить з російсько-українського періоду і не має нічого спільного зі штучним складом російських, радянських ідеологів. У зв'язку з цим варто відзначити, що володіння Русі в X–XII століттях розташовувалися на території сучасних Києва, Чернігова, Житомира, Сумів, Полтави, Черкас, що входили до відповідності Вінницької області України. Жителі цього регіону, тобто представники племінних союзів, таких як поляна, північ, його звали Русь. З XIII ст. Крім території сучасної Центральної та Північної України, Росія називалася жовтневою територією Західної України. У той же час слово "російський" стало позначати передмістя Крайової Південної, яка сьогодні є частиною Росії. Стародавня Русь була країною багатьох етносів: слов'ян, фіннурів, прибалтів, татар (турків) та ін. В результаті жителів давньоруських земель і князівств називали русинами, а не рускими. Але в сучасній Росії поняття «російський» і «Росія», навмисно плутають.

Росіян на Русі називають київськими князями, російськими воїнами та іншими, «російські» назви, однак, з'явилися пізніше.

Слід пам'ятати, що історія України слідувати не тільки як історія українських народів, а й як історія української землі і людей, які жили на ній і внесли значний внесок в історію і культуру України. Особливу увагу слід

приділити історії ключів, корінного народу України. Можливо збалансовано підходити до історії різних релігійних громад на великих територіях України.

Щоб розкрити особливості української історії, необхідно слідувати принципу проблеми хронологічної синхронізації зі світовою, невід'ємною частиною якої є історія України, Історія Європи. Варто звернути увагу на праці видатного українського історика Ярослава Фріцака.

Водночас, приділяючи певну кількість часу вивченню історії сусідніх з Україною країн, з якими історія нашої країни тісно пов'язана, необхідно сформулювати у учням розуміння як підлеглого (колоніального) становища України як частини різних імперій, так і суб'єктивності України такої як Польща, Словаччина та Чехія. Враховуючи важливість стратегічного партнерства України зі Сполученим Королівством та Сполученими Штатами, варто приділяти більше уваги історії цих країн та їхнім міжнародним відносинам з Україною.

Важливу роль в історії України погіршили події Української революції та Української держави і державного будівництва; трагедія Голодомору в 1932-1933 роках. Беручи до уваги природу голодоморного геноциду і в процесі подальшого вивчення історії – Голокосту, учень повинен розуміти суть геноциду, його основні риси - його особливості. Це особливо вірно, враховуючи сучасну рашистську концепцію «денацифікації» в Україні, зміст якої фактично є геноцидом українського народу, відмовою державою та її правами на саме таке.

Україна, Європа та Друга світова війна. Також важливо мати бачення історії Другої світової війни та воєнного світу, ролі України в системі міжнародних відносин та особливі події в історії країни - незалежності України в 1991 році.

Також необхідно приділити пильну увагу розгляду історії Революції Гідності та початку російсько-української війни у 2014 році, а також нового етапу російської агресії, початку повномасштабної війни у 2022 роках та боротьби за незалежність Української держави. Крах путінського режиму, а також його агресивних союзників, перемога України і вільного світу неминучі в середньостроковій і довгостроковій перспективі. Викладання цього сучасного матеріалу повинно проводитися відповідно до відповідних психолого-педагогічних норм, щоб захистити увагу від психологічної травми.

Україна опинилася в авангардній боротьбі за європейські, гуманітарні цінності. Освіта в цілому, особливо історична освіта, відіграє важливу роль у цій боротьбі і здійснює особливу роль у формуванні учнівства як свідомих громадян України. Ми відзначаємо, що вчителі повинні зосередитися на оновлених навчальних програмах і підручниках історії, які були доопрацьовані та оновлені для активної участі широкого кола вчених і викладачів.

У 2023 році навчальна програма «Історія України», «Всесвітня історія» та інтегрований курс «Історія: Україна і світ» була суттєво змінена на основі сучасних історичних методологій з урахуванням політичних, економічних, соціальних та культурних проблем, які виникли внаслідок повномасштабного збройного нападу Російської Федерації. Федерації та нові історичні події України. Пропоновані доповнення покликані підкреслити риси минулого, які можуть нам пояснювати сучасні події.

Навчальна програма включає погляд на Радянську Соціалістичну Республіку як імперіалістичну тоталітарну державу. Ця точка зору дає додаткові можливості для розуміння статусу України як частини Радянського Союзу. Радянський Союз в пострадянський час описує відносини між Росією і Україною в пострадянський період. У СРСР імперська організаційна влада була об'єднана з тоталітарним комуністичним режимом. Він зосереджується на вивченні не лише засобів насильства, з якими вони стикалися протягом століття, але й їх опору.

Під час вивчення української революції були зафіксовані події 1917-1918 р. Зрештою, революція досягла своєї мети, коли виникла Українська Народна Республіка (УНР). Наступні події розглядаються в контексті міждержавних відносин та боротьби за державність України. Такий підхід дозволяє більш чітко побачити збройний напад та окупацію України більшовицькою Росією. У цьому ж контексті варто зазначити, що в навчальній програмі з предмету "Історія України" та в курсі "Історія: Україна і світ" у назві розділу, присвяченому подіям 1991 року, виробляється "відновлення незалежної України", що показує про спадкоємність формування сучасної української мови. держави з боку УНР.

Оновлена навчальна програма, присвячена концепції "політичної ситуації в Україні". Включення в програму фігури В'ячеслава Липинського також сприяє залученню уваги школярів до проблеми політичної держави України.

В освітній програмі підкреслюється, що голод використовував комуністичну владу як політичний інструмент, який містить сюжет про голод 1928-1929 років, який став своїм родом прелюдією до Голодомору 1932-1933 років. Голод 1928-1929 років, що стався на тлі не народженості, був результатом свідомих дій радянського уряду, який все ще проводив політику голоду. Таким чином, більшовицький режим створив відчуття масового голоду населення як засіб приручення українських сіл.

Виклик глобальної продовольчої кризи залишається політичним інструментом у руках сучасних лідерів Росії.

Навчальна програма зазначила суттєві зміни з точки зору нового погляду історії, у першу чергу подій, пов'язаних зі збройною агресією Російської Федерації проти України. Дана повна (окремий навчальний блок) оцінка почалася в 2014 році російсько-української війни. Стверджується, що політичні лідери та російські війська вчинили геноцид українців, народний опір агресії та міжнародну підтримку України.

Навчальна програма також була оновлена на основі переліку термінів / концепцій, які учні повинні знати / розуміти. Він включає в себе такі нові поняття, як "відчуження суверенітету" (в сенсі відчуження, захоплення українською Соціалістичною радянською / російською Республікою союзним центром суверенітету), "русский мир", "рашизм". Замість словосполучення "політика русифікації" застосування словосполучення "російська політика", яке більш точно відображає суть явищ і процесів.

Неприйняття, спотворення більшовиками (комуністами) понять "радянський", "консультативний", "демократичний". Поняття «русский мир» і «рашизм», які сьогодні не мають точного визначення, можуть бути важкими для пояснення і розуміння. Доцільно вивчити ці поняття і виділити їх характерні особливості та прояви з точки зору внутрішньої і зовнішньої політики Російської Федерації.

Доктрина «русского мира», спрямована на відновлення ідентичності Російської імперії в епоху путінізму, геополітичних і важливих частин нової імперії в Російській Федерації, а також інтелектуальної еліти, особливо православного духовенства, розглядала цю теорію як вихід із кризи ідентичності путінізму. Російське суспільство, що виникло в результаті розпаду Радянського Союзу. Нам є що запропонувати. Він базується на переконаннях про геополітичні катастрофи, історичні поразки та розпад Радянського Союзу як загрозу безпеці Росії.

Ми говоримо:

- Про право "російського народу на відділення" і возз'єднання;
- про "штучний характер" нового кордону;
- про забезпечення захисту наших співвітчизників, в тому числі силою.

Відповідно до доктрини, росіяни в Росії вважаються етнічними росіянами від незалежного місця їх проживання. У Росії ця доктрина служить ідеологічною основою для історичних збройних нападів, спрямованих на відновлення Росії в межах радянських кордонів до 1991 року, і спрямована на повернення російського панування над країнами та територіями, які раніше належали Російській імперії або супутниками Радянського Союзу. Російське і російськомовне населення. Ця доктрина стала виправданням прямого збройного нападу Російської Федерації на Україну під приводом "захисту російського і російськомовного населення". Цю політику в Російській Федерації в цілому підтримує російське населення.

Рашизм - термін з'явився в 1990 році, але став широко популярним в Росії в 2022 році, коли Росія почала повномасштабний збройний напад на Україну. Він поглинув риси расизму, фашизму, нацизму, ксенофобії великої держави, імперіалізму, релігійного традиціоналізму та ностальгії за радянським минулим. Особлива цивілізована місія російського народу - нетерплячість до культур інших народів (особливо дохідної цивілізації і ліберально-демократичним цінностям), тоталітаризм імперіалізм радянського, змінений тип внутрішньої політики, активне ігнорування особистості, порушення прав людини, свобода вираження поглядів, переслідування та знищення опозиції та інститутів громадянського суспільства, використання засобів масової інформації для дезінформації та

пропаганди у зовнішній політиці - у світових інтересах Росії, зловживання правом вето в Раді Безпеки ООН, використання енергії як інструменту геополітичного впливу, порушення принципів міжнародного права, територіальна експансія, збройні атаки та державний тероризм проти сусідніх суверенних держав, вони просто нав'язують бачення світу. Він спрямований на знищення (геноцид) українців як держави та державної спільноти.

Для освітньої оцінки ми також представляємо іншу, але по суті аналогічну версію визначення поняття "рашизму".

Рашизм - це різновид тоталітаризму правлячого режиму Російської Федерації в кінці XX-початку XXI століть (поруч з комунізмом, фашизмом і нацизмом), політична ідеологія, соціальна практика, російська ідеологія (зокрема, ідея "особливості місії російського народу" і його "старшинства") . У відносинах з іншими слов'янами; використання технологій для пропаганди в суспільствах, заражених єдиною "правильною" християнською конфесією і "обґрунтуванням" російського нового права на "захист російськомовного населення" в інших країнах світу. Підготовка до військової агресії, жертв агресії населення та великі людські втрати серед населення Росії.

3.3. Місце фактичного матеріалу у ЗНО

Включення подій російсько-української війни 2014-2022 років до ЗНО має значне вплив на освітній процес, розширюючи кругозір учнів та поглиблюючи їхнє розуміння історії як важливого чинника формування сучасного суспільства.

Однією з головних ролей такого підходу є збагачення навчального процесу детальним аналізом історичних подій. Учням надається можливість вивчати конфлікт не лише як низку дискретних етапів, а й як складну систему причин та наслідків, що має важливі наслідки для розвитку України та міжнародного порядку.

Вивчення подій у рамках ЗНО не лише розширює світогляд учнів, а й має значний вплив на розвиток критичного мислення та аналітичних навичок. Учні зможуть досліджувати різні аспекти конфлікту, розрізняти різні точки зору та висувати власні погляди на історичні події.

Що найважливіше, вони інтегрують історію у сучасний контекст. Такі заходи допомагають учням зрозуміти, як історія вплинула на сучасні соціальні, політичні та економічні реалії. Це не лише розширює кругозір учнів, а й заохочує до активної громадянської позиції та робить їх свідомими учасниками сучасної життя.

Такий підхід відкриває шлях до обговорення не лише самого конфлікту, а й його впливу на соціальні, політичні та економічні реалії сьогодення. Учні отримують можливість поміркувати про роль міжнародних організацій, політичних лідерів та громадської думки у подоланні криз та вирішенні конфліктів.

Крім того, обговорюючи воєнні події у контексті ЗНО, учні стають активними учасниками громадського діалогу. Вони стають не лише освіченими історичними аналітиками, а й активними учасниками дебатів, які поглиблюють їхнє загальне розуміння сучасних проблем.

Важливо зазначити, що включення воєнних подій до ЗНО визначає роль історії не лише як наукової дисципліни, а й як освітньої. Це показує, що історія - це не лише вивчення минулого, а й інструмент формування свідомих, критично мислячих громадян, які вміють аналізувати, висловлювати свою думку та приймати виважені рішення у сучасному світі.

Такий комплексний підхід дозволяє учасникам ЗНО побачити історію як живий процес, що визначає не лише минуле, а й сьогодення та має важливі геополітичні, соціокультурні та економічні наслідки.

Важливим аспектом включення воєнних подій до ЗНО є персоналізація навчання. Учні мають можливість обирати напрямок свого навчання, зосереджуючись на конкретних аспектах війни, які відповідають їх інтересам та розвитку. Це не лише поглиблює їх знання, а й сприяє розвитку самостійності у навчанні.

Крім того, включення воєнних подій до ЗНО заохочує готовність учнів до діалогу та толерантності до різних точок зору. Учні усвідомлюють, що історію можна інтерпретувати по-різному і що різні точки зору слід розглядати як можливості для вивчення та обговорення.

Нарешті, включення подій російсько-української війни до ЗНО визначає освітній процес як засіб розвитку повноцінної особистості, здатної до активної участі у сучасному світі. Це спонукає учнів навчатися не лише для того, щоб скласти іспити, а й для того, щоб розуміти навколишній світ, адаптуватися до змін та вносити свій внесок у розвиток суспільства.

У контексті ЗНО важливо наголосити, що події російсько-української війни слугують не лише історичним джерелом, а й можливістю розвинути важливі життєві навички. Історія - це не лише інструмент пам'яті, а й інструмент розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та вміння логічно висловлювати свої думки.

Крім того, вивчення воєнних подій на платформі ЗНО дозволяє учням взаємодіяти з історією як з частиною їхньої особистої, культурної та національної ідентичності. Це важливо для розуміння важливості шанування своєї історії та збереження історичної пам'яті для майбутніх поколінь.

Варто зазначити, що ініціювання діалогу про російсько-українську війну на платформі ЗНО сприяє розвитку культури спілкування учнів та покращенню їхнього вміння прислухатися до інших точок зору. Це є важливим аспектом освіти і веде до розвитку толерантності та вміння конструктивно обговорювати суперечливі питання.

У світлі вищезазначеного, вивчення подій російсько-української війни у ЗНО може сприяти створенню нової освітньої парадигми, де історія є не лише предметом для засвоєння фактів, а й інструментом розвитку особистості, формування її громадянської позиції та підготовки до життя у складному сучасному світі.

Крім того, включення подій російсько-української війни до ЗНО допомагає вирішити проблему виключення молодого покоління з історії. Конфліктні події є не лише частиною минулого, а й важливим фактором, який безпосередньо впливає на життя молодих людей сьогодні. Це робить процес вивчення історії більш актуальним та цікавим для учнів, оскільки вони відчують себе причетними до важливих подій.

Важливим аспектом включення воєнних подій до ЗНО є те, що це створює форум для обговорення таких складних питань, як війна, мир та національна ідентичність. Учні мають можливість поділитися своїми поглядами, дослідити різні точки зору та зрозуміти глибший контекст сучасних конфліктів.

Включення воєнних подій у структуру ЗНО демонструє, що історіографія - це дисципліна, яка не лише встановлює факти, а й розвиває критичне мислення та

навички самоосвіти. Це важливо у швидкозмінному сучасному світі, де вміння аналізувати та розуміти історію стає дедалі важливішою частиною освітнього процесу.

Важливо, що цей вступ не лише враховує реалії сучасного світу, а й заохочує до вивчення історії як динамічної науки. Учні зрозуміють, що історія постійно змінюється і перебуває під впливом сучасних подій, а також зможуть адаптуватися до швидкозмінної середовища.

У світлі вищезазначеного включення подій російсько-української війни до ЗНО не лише розширює знання учнів, а й допомагає їм розвинути глибше розуміння важливості історії для сучасного суспільства. Це також сприяє формуванню свідомих громадян, які розвивають критичне та аналітичне мислення, приймають відповідальні рішення та роблять внесок у створення позитивного майбутнього.

3.4. Війна у вихідних заходах середньої освіти.

Російсько-українська війна, яка тривала з 2014 по 2022 рік, характеризувалася складними політичними, історичними, гуманітарними та культурними аспектами. Ця подія стала предметом поглибленого вивчення у середній освіті, що дозволяє тим хто навчається не лише зрозуміти перебіг конфлікту, а й розвинути критичне мислення та аналітичні навички.

Історичний контекст включає утворення незалежних держав після розпаду Радянського Союзу та події, що призвели до ескалації конфлікту між Росією та Україною. Аналіз політичного виміру враховує роль міжнародних факторів, їх погляди на конфлікт та внутрішньополітичні чинники в обох країнах, що вплинули на розвиток подій.

Гуманітарний вимір фокусується на впливі війни на населення. Сюди входять такі аспекти, як вимушене переміщення, гуманітарні кризи та людські страждання. Аналіз ролі ЗМІ у формуванні громадської думки та висвітленні подій дозволяє учням критично оцінювати інформацію.

Культурний вимір аналізує вплив конфлікту на культурний обмін між Росією та Україною. Сюди входить вивчення впливу війни на мову, літературу, музику та інші культури обох країн.

Миротворчий вимір спрямований на вивчення можливих шляхів вирішення конфлікту та ролі міжнародних організацій у миротворчому процесі. Учні також можуть розглянути ініціативи та проекти, спрямовані на відновлення миру та співпраці.

Завдання викладача - створити дискусії та діалоги, в яких зможуть висловити свої думки та зрозуміти різні точки зору. Під час вивчення цієї теми важливо зберігати об'єктивність і збалансованість, розвиваючи при цьому критичне мислення та аналітичні навички учнів.

Крім того, важливим аспектом вивчення російсько-української війни у середній школі є розгляд психологічних та етичних аспектів конфлікту. Учням можна запропонувати дослідити, як війна впливає на психологію людей, як вона формує ставлення до інших держав і як призводить до формування етичних цінностей. Це створює основу для обговорення питань миру та взаєморозуміння між народами.

Учні також можуть розглянути соціально-економічні наслідки війни, включаючи її вплив на економіку, зайнятість та рівень життя. Учні можуть дослідити, як війна вплинула на регіональний розвиток, особливо у регіонах, які безпосередньо потерпали від війни.

Крім того, вивчення російсько-української війни можна пов'язати з поняттями прав людини та міжнародного права. Учні можуть дослідити порушення прав людини під час конфлікту та роль міжнародних норм та стандартів у регулюванні подій.

Важливо наголосити на важливості розвитку діалогу, толерантності та взаєморозуміння як ключових елементів вирішення конфлікту. Учні повинні розуміти, що процвітання та стабільність у регіоні тісно пов'язані з посиленням суспільства та міжнародним співробітництвом.

Удосконалення вивчення російсько-української війни у середній освіті передбачає зосередження уваги на розвитку інформаційної грамотності учнів. Враховуючи, що війна супроводжувалася поширенням інформації з різних джерел, важливо навчити учнів критично аналізувати новини, визначати достовірність інформації та розуміти потенціал маніпуляцій.

Формування поінформованих громадян, здатних аналізувати складні ситуації та висловлювати власну думку, є однією з головних цілей. Залучення учнів до дискусій, дебатів, написання есе та проектів на цю тему може значно підвищити їхню обізнаність та розвинути аналітичне мислення.

Крім того, учні можуть розглянути інші приклади конфліктів у світі та проаналізувати їх вирішення. Таким чином, вони можуть отримати ширшу перспективу і зрозуміти, що конфлікт та його наслідки є глобальною проблемою.

Щоб поглибити знання про війну між Росією та Україною, важливо звернутися до принципів глобального громадянства та активної участі. Можна запропонувати учням подумати над тим, як вони можуть зробити свій внесок у вирішення конфлікту. Це може бути участь у проектах зі збору гуманітарної допомоги, підтримка миротворчих операцій або створення власних проектів для сприяння взаєморозумінню та взаємодопомозі.

Ще одним важливим аспектом є розвиток навичок міжкультурної комунікації. Учні можуть навчитися ефективно взаємодіяти з представниками різних культур, розуміти їх цінності та враховувати специфіку спілкування у різних соціокультурних контекстах.

Вчителі також можуть надавати можливості для самостійних досліджень, щоб поглибити знання учнів про російську та українську історію, політику, культуру та суспільство. Це може включати читання літератури, перегляд фільмів, інтерв'ю з експертами та пошук джерел інформації для поглиблення розуміння конфлікту. Також важливо, щоб учні розвивали навички медіаграмотності, які допоможуть їм критично оцінювати інформацію з різних джерел. Розуміння того, як працюють медіа, допомагає уникнути маніпуляцій та сформувати об'єктивний погляд на події.

Додатковим аспектом дослідження війни між Росією та Україною може бути обговорення можливих дипломатичних шляхів вирішення конфлікту та важливості міжнародної співпраці. Учні можуть дослідити роль міжнародних організацій, дипломатичних механізмів та міжнародного права у вирішенні конфліктів, зосередившись на тому, як співпраця на глобальному рівні може сприяти миру та стабільності.

При вивченні війни також важливо розглянути гуманітарні рішення та реконструкцію. Учні можуть розглянути роль гуманітарних організацій у наданні допомоги жертвам, відбудові інфраструктури та допомозі внутрішньо переміщеним особам. Це допоможе їм зрозуміти, як громадяни та громадянське суспільство можуть працювати разом для подолання гуманітарних криз та відбудови потерпілих територій.

Також важливо дізнатися про принципи та практику демократії у конфліктних ситуаціях. Розуміння ролі громадянського суспільства, прав та свобод людини у контексті врегулювання конфліктів може допомогти сформуванню учнів як активних та відповідальних членів суспільства.

Вивчаючи російсько-українську війну, важливо також зосередитися на розвитку навичок медіаосвіти. Учням можна давати завдання аналізувати джерела новин, виявляти можливі упередження та аналізувати взаємозв'язки між інформаційними питаннями та подіями. Розуміння того, як працюють різні медіа-платформи, та розпізнавання фейкових новин та дезінформації допоможе учням стати більш поінформованими та критичними споживачами інформації.

Важливо також заохочувати учнів брати участь у дебатах і навіть висловлювати різні думки. Відкриті дискусії та дебати сприяють розвитку вміння сперечатися, вислуховувати інші точки зору, а також розвивають толерантність та взаєморозуміння.

У контексті війни вчителі можуть також досліджувати етичні аспекти конфлікту, такі як права людини, військове право та обов'язок цивільної відповідальності. Вивчення цих питань допомагає учням глибше зрозуміти етичні дилеми та моральні принципи, які можуть виникнути у контексті військового конфлікту.

Крім того, важливо звернутися до історичного контексту та виробити розуміння коренів конфлікту між Росією та Україною. Вивчення історії цих відносин може допомогти зрозуміти глибинні причини та динаміку розбіжностей між двома країнами. Це включає аналіз ключових подій, що передували війні, таких як окупація Криму та події на сході України.

Важливим аспектом вивчення російсько-української війни у середній школі є розвиток критичного мислення та аналітичних навичок учнів. Вчителі можуть давати завдання, які допоможуть учням аналізувати різні точки зору на конфлікт, перевіряти інформацію та формувати власне ставлення до подій.

Вивчення війни між Росією та Україною також надає чудову можливість для розвитку навичок ведення дебатів та дискусій. Вчителі можуть створити осередок, в якій учні можуть обговорювати різні погляди і розвивати вміння висловлювати свою думку, обґрунтовувати свої міркування та прислухатися до думок інших. Навчання в умовах конфлікту може також включати інтерактивні формати, такі як рольові ігри. Це допомагає розвивати емпатію, відкритість до різних точок зору та співпрацю.

Крім того, важливим елементом вивчення російсько-української війни у середній школі є розвиток розуміння учнями геополітичного контексту. Вчителям пропонується проаналізувати геополітичні чинники, що впливають на конфлікт, та оцінити роль різних країн та міжнародних акторів у цій події.

Можна було б приділити більше уваги ролі молоді у вирішенні конфлікту. Заохочення участі учнів у міжнародних учнівських обмінах, проектах співпраці та молодіжних ініціативах може допомогти зблизити різні культури та сприяти взаєморозумінню.

Одним із найважливіших аспектів вивчення російсько-української війни у середній школі є залучення учнів до досліджень та самостійного аналізу інформації. Завдання з вивчення конфлікту можуть передбачати написання дослідницької роботи, проведення презентації або створення оригінального проекту. Це допомагає розвивати дослідницькі навички.

Варто наголосити на важливості взаємодії між такими предметами, як історія, політологія, географія та культурологія, для глибшого розуміння

конфлікту. Інтеграція різних дисциплін допомагає учням виробити комплексний погляд на проблеми. Врахування різних точок зору та взаємодія з міжнародною спільнотою є основою для міжнародного співробітництва та взаєморозуміння. Спільні проекти, обмін ідеями з представниками різних країн та дискусії з використанням онлайн-ресурсів можуть створити нові можливості для учнів.

ВИСНОВКИ

Події російсько-української війни 2014-2022 років є важливою темою для шкільних уроків історії. З цим аналізом можна зробити кілька важливих висновків.

Включення теми російсько-української війни до шкільних уроків історії успішно розуміє сучасні політичні та соціокультурні виклики. Це створює можливості для аналізу та роздумів про важливість миротворчості, дипломатії та розвитку взаєморозуміння між народами.

Під час викладання матеріалу важливо визначити різні точки зору та погляди на воєнні події. Врахування різного току зору стимулює дискусію в класі, розвиває толерантність і повагу до розмаїття думок.

Включення цього матеріалу в допомогу розвитку критичного мислення в учнів. Аналіз різних джерел інформації заохочує до об'єктивного підходу та підвищення громадянської активності. Аналізуючи події в класі, необхідно забезпечити неупередженість та уникати однобічних поглядів. Крім того, врахування різних точок зору під час аналізу війни сприяє розвитку толерантності та здатності учнів поважати розмаїття думок. Це важливий крок у розвитку здатності об'єктивно дивитися на речі і сприяти культурному розмаїттю.

Вивчення російсько-української війни в курсі історії також поглиблює розуміння учнями складних політичних, економічних і соціокультурних взаємозв'язків, які постають під час конфліктів між державами. Це розширює світогляд учнів, вони бачать природу міжнародних відносин і розвиток глобального мислення.

Іншим аспектом є розвиток в учнів почуття громадянської відповідальності. Розгляд війни в контексті її впливу на життя людей і соціальне сприяння формуванню цінностей справедливості, прав людини та світу. Враховуючи розмаїття ідей і думок, вчителі можуть заохочувати учнів до самостійного пошуку, аналізу та критичного оцінювання інформації. Таким чином, вони розвивають здатність формувати власну думку і незалежно висловлювати власну позицію.

Враховуючи мінливий характер конфлікту та потенціал для нових подій, важливо оновлювати навчальні матеріали та включати в навчання новіші події, щоб отримати актуальну інформацію та представити інформацію про різні аспекти конфлікту. Вадливим є створення можливостей для включення різних точок зору, в тому числі голосів тих, хто пережив війну, і сприяння дискусіям у класі може допомогти учням зрозуміти події в контексті історії та їхній вплив на сьогодення.

Вивчення конфлікту між Росією та Україною також дає розуміння відмінностей у культурній спадщині, традиціях і цінностях. Це важливо для розвитку поваги до різноманіття.

Ще важливим є розгляд глобального виміру конфлікту та його вплив на міжнародні відносини. Вивчення подій російсько-української війни надає учням

можливість проаналізувати взаємодію країн на міжнародній арені та зрозуміти причини і слідки геополітичних рішень.

Варто також зазначити, що вивчення цього конфлікту можна вплинути на формування особистої позиції учнів щодо справедливості, прав людини та міжнародних прав. Виховання громадянської позиції та розвиток здатності аналізувати ситуацію з різним током зору є аспектом освіти.

Загалом, вивчення російсько-української війни в школах не лише досягає достовірності історичних джерел, а й формує нове покоління громадян, які є освіченими, толерантними, відповідними та здатними розпізнавати й аналізувати навколишній світ.

Ширше включення теми російсько-української війни до шкільних уроків історії створює наявну можливість неможливо знати про поточні події, а й обговорити етичні, моральні та соціокультурні виміри конфлікту. Це сприятиме розвитку критичного мислення, емпатії та здатності розуміти різні точки зору на події.

Також важливо підкреслювати важливість дипломатії та мирного вирішення конфліктів, надаючи учням інструменти для вирішення конфліктних ситуацій. Це може сприяти розвитку мирного підходу до вирішення проблем і здатності демократично взаємодіяти в суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія України: Новий погляд: навчальний посібник / Під ред. В. А. Смолія.
2. Сергій Гресь – "Війна в Україні: геополітичний аналіз".
3. Володимир В'ятрович - "Історична правда: Збірник матеріалів для розслідування злочинів проти українського народу".
4. Концепція вивчення сучасної історії України у загальноосвітніх навчальних закладах: офіційний документ Міністерства освіти і науки України.
5. Олег Шинкаренко - "Війна за українську мову та ідентичність: від Голодомору до Російсько-української війни".
6. Денис Гончаренко - "Війна на Сході: досвід України".
7. Ольга Васильєва - "Війна у Криму: причини, наслідки та перспективи".
8. Сергій Захаров - "Російсько-українська війна: реальність та вимоги майбутнього".
9. Євгеній Якунін - "Українсько-російська війна 2014-2018 років: вимір внутрішньополітичних процесів".
10. Олег Онопрієнко - "Суспільний контекст Російсько-української війни: виклики та загрози".
11. Ірина Стецюк - "Війна в Україні: гендерний аспект".

12. Володимир П'ятак - "Сучасна історія України: Від Майдану до війни на Сході".
13. Марія Зубцова - "Війна та пам'ять: маніпуляції та спільність".
14. Володимир Горбач - "Війна за долю України: події, факти, аналіз".
15. Історія України у школах: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Під ред. В. А. Смолія.
16. Валерій Головка - "Війна та пам'ять: події на Донбасі та історична свідомість".
17. Оксана Сушко - "Історична правда та Російсько-українська війна: медійний аспект".
18. Сергій Гончар - "Історичний досвід Російсько-української війни 2014-2022 років".
19. Марія Зубцова – "Медійна картина Російсько-української війни: специфіка українських ЗМІ".
20. Михайло Мінаков - "Молодь та Російсько-українська війна: сучасний стан та перспективи".
21. Ольга Коршунова - "Історичні міфи та реалії Російсько-української війни".
22. Марія Зубцова - "Українська війна у медійному просторі: дискурси та репрезентації".
23. Володимир Горбач - "Російсько-українська війна як історична подія і війна пам'яті".
24. Василь Вітренко - "Мовна політика Російської Федерації у контексті Російсько-української війни".
25. Юрій Фандій - "Інформаційний простір Російсько-української війни: особливості та виклики".
26. Лариса Долгова - "Пам'ять про російсько-українську війну в сучасному українському літературному дискурсі".
27. Сергій Гресь – "Російсько-українська війна: політика, історія, сучасність".
28. Геоінформаційна підтримка Російсько-української війни: дослідження та аналіз.

29. Вікторія Музика - "Громадське суспільство та Російсько-українська війна: досвід та виклики".
30. Ірина Попова – "Міжнародна підтримка України в умовах Російсько-української війни".
31. Марія Савченко - "Вплив Російсько-української війни на українську економіку та суспільство".
32. Андрій Зелінський – "Російсько-українська війна: аспекти безпеки".
33. Олена Семененко - "Соціокультурні наслідки Російсько-української війни".
34. Леся Яцюк - "Війна та релігія: дослідження впливу Російсько-української війни на релігійні процеси в Україні".
35. Володимир П'ятак - "Українська діаспора та Російсько-українська війна: сприяння та вплив".
36. Марія Зубцова - "Війна та медійна дезінформація: аналіз явища".
37. Василь Іваник - "Українська війна у соціокультурному контексті: сприйняття та реакція суспільства".
38. Олена Попова - "Участь жінок у Російсько-українській війні: виклики та перспективи".
39. Інна Білан - "Вплив Російсько-української війни на освіту в Україні: аналіз змін та реформ".
40. Дмитро Король - "Історія та пам'ять про війну: дослідження ретроспективи".
41. Олена Денисенко - "Військова діяльність Росії на Донбасі: аналіз та оцінка".
42. Роланд Горбунов - "Молодь та Російсько-українська війна: особливості ставлення та діяльності".
43. Ірина Савченко - "Вплив війни на медійну систему України: виклики та зміни".
44. Андрій Лисенко - "Російсько-українська війна: вплив на політичну систему України".
45. Олег Капранов - "Історична спадщина Російсько-української війни: особливості та використання".

46. Марія Зубцова - "Медійна війна в умовах Російсько-української війни: аналіз та наслідки".
47. Ольга Васильєва - "Референдум у Криму та анексія: правовий аналіз".
48. Сергій Гончар - "Війна та реформи в Україні: прогрес та виклики".
49. Ірина Черкашина - "Мовна політика та використання російської мови в Україні під час війни".
50. Олег Білик - "Роль інформаційних технологій у сучасних конфліктах: досвід російсько-української війни".